

Utjecaj suvremenog neoliberalnog kapitalizma na ravnopravnost građana

Knežević, Luka

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:483516>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-23**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru
Odjel za ekonomiju
Sveučilišni diplomski studij menadžmenta

Luka Knežević

**Utjecaj suvremenog neoliberalnog kapitalizma na
ravnopravnost građana**

Diplomski rad

Zadar, 2020.

Sveučilište u Zadru
Odjel za ekonomiju
Sveučilišni diplomski studij menadžmenta

Utjecaj suvremenog neoliberalnog kapitalizma na
ravnopravnost građana

Diplomski rad

Student/ica:

Luka Knežević

Mentor/ica:

Izv.prof.dr.sc. Mladen Rajko

Zadar, svibanj, 2020.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Luka Knežević**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Utjecaj suvremenog neoliberalnog kapitalizma na ravnopravnost građana** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 15. svibanj 2020.

SAŽETAK:

Kapitalizam je ekonomsko uređenje čija je glavna karakteristika da radnici nisu vlasnici kapitala i obratno, te je danas prevladavajući sustav u gotovo svim zemljama svijeta. Glavnu ulogu u njegovom razvoju su odigrale industrijske revolucije koje su omogućile masovnu proizvodnju i uspostavu tržišta kakvog danas poznajemo. U prvoj polovici 20.stoljeća došlo je do velikih ratnih sukoba u svijetu što je uzdrvalo opstanak kapitalizma i stvorilo alternativna uređenja poput socijalizma, ali se te ideje nisu pokazale kao adekvatne za svjetske ekonomske potrebe, te je kapitalizam vrlo brzo opet preuzeo primat. Proteklih tridesetak godina , razvojem informacijskih tehnologija, svijet se u potpunosti globalizirao i predao slobodnom tržištu. Iako je to imalo pozitivne učinke, poput smanjenja siromaštva u svijetu, počele su se javljati kritike da kapitalizam povećava neravnopravnost među građanima. To je ujedno i glavna hipoteza ovog rada. U radu je objašnjena Lorenzova krivulje i Ginijev koeficijent, te se pomoću njih i raspoloživih statističkih podataka istražila postavljena hipoteza i kretanje nejednakosti u svijetu u proteklih pedesetak godina otkako je uspostavljen suvremeni neoliberalni kapitalizam.

KLJUČNE RIJEČI:

Kapitalizam, globalizacija, Lorenzova krivulja, Ginijev koeficijent, siromaštvo, nejednakost

Sadržaj:

1. UVOD	6
2. KAPITALIZAM	3
2.1. Povijesni razvoj kapitalizma.....	6
2.1.1. Manufakturni kapitalizam.....	6
2.1.2. Industrijski kapitalizam	8
2.1.3. Državni kapitalizam.....	10
2.2. Suvremeni neoliberalni kapitalizam	12
2.2.1. Izvori neoliberalnog kapitalizma	14
2.2.2. Principi neoliberalnog kapitalizma.....	16
2.3. Suvremeni kapitalizam u globalnom okruženju	17
2.3.1. Prednosti suvremenog kapitalizma.....	18
2.3.1. Nedostatci suvremenog kapitalizma.....	19
2.3.3. Alternative suvremenom kapitalizmu.....	20
3. Društveno ekonomska ravnopravnost	22
3.1. Ravnopravnost- temeljni pojmovi i podjele	24
3.2. Dohodovna neravnopravnost.....	25
3.2.1. Dohodovna diskriminacija na temelju spola	26
3.2.2. Dohodovna diskriminacija na temelju rase	29
4. SUVREMENI NEOLIBERALNI KAPITALIZAM KAO IZVOR (NE)RAVNOPRAVNOSTI GRAĐANA .	32
4.1. Globalizacija kao temelj za razvoj kapitalizma.....	32
4.1.1. Nastanak globalizacije.....	33
4.1.2. Pozitivne i negativne posljedice globalizacije.....	37
4.1.3. Multinacionalne tvrtke kao glavno obilježje suvremenog kapitalizma	39
4.2. Kapitalizam- proizvođač ekonomske nejednakosti	41
4.2.1. Nejednakost u svijetu	46
4.2.2. Nejednakost u Europskoj Uniji	50
4.2.3. Nejednakost u Republici Hrvatskoj.....	54
4.2.4. Koncentracija bogastva.....	60
4.3. Dugoročna održivost kapitalizma.....	62
5. Zaključak.....	66
LITERATURA	68

1. UVOD

Svrha ovog rada je promotriti kretanje neravnopravnosti u svjetskim okvirima. Cilj rada je kroz različite ekonomske pokazatelje prikazati ekonomsku neravnopravnost u svijetu. Stvaranje neravnopravnosti je gorući problem suvremenog neoliberalnog kapitalizma, a sama neravnopravnost se može prikazati kao razlika u ekonomskom blagostanju između pojedinaca, grupa ili država. Neravnopravnost se može promatrati iz društvenog, socijalnog ili ekonomskog aspekta, a težina određivanja adekvatnog stupnja neravnopravnosti leži u činjenici da prevelika neravnopravnost vodi društvenim nemirima i siromaštvu, dok premalena neravnopravnost djeluje destruktivno na produktivnost i želju za stvaranjem profita što usporava rast društva u cjelini. U ovom radu se promatra kretanje ekonomske (ne)ravnopravnosti u svijetu u proteklih pedesetak godina, te su za pokazatelje tih kretanja uzeti Ginijev koeficijent, Lorenzova krivulja i trend kretanja stope siromaštva. Uspoređivanjem tih pokazatelja pokušalo se odgovoriti na pitanje kako suvremeni kapitalizam utječe na neravnopravnost i da li je opstanak kapitalizma dugoročno ugrožen takvim kretanjima.

U prvom djelu daje se opis samog pojma kapitalizama, njegov povijesni razvoj, te prednosti, nedostaci i moguće alternative. U drugom djelu određuje se pojam neravnopravnosti, njegove temeljne podjele i povijesni prikaz s osvrtom na dohodovnu neravnopravnost. U trećem djelu daje se prikaz globalizacije, kao glavnog pokretača suvremenog kapitalizma, te se istražuju različiti ekonomski i statistički pokazatelji kako bi se mogao dati odgovor na pitanje kako neoliberalni kapitalizam utječe na trendove kretanja neravnopravnosti.

Hipoteza rada

Hipoteza ovog rada je da kapitalizam negativno utječe na ravnopravnost građana. Ta hipoteza će se pokušati potvrditi ili odbaciti korištenjem znanstveno relevantnih izvora i statistički raspoloživih podataka

Istraživačka pitanja

- Što je kapitalizam?
- Koje su alternative kapitalizmu?
- Što je ekonomska ravnopravnost?
- Koje su temeljne podjele neravnopravnosti?
- Kako globalizacija utječe na razvoj kapitalizma?
- Kakvi su ekonomski pokazatelji nejednakosti u suvremenom kapitalizmu?
- Hoće li koncentracija bogatstva dovesti u pitanje opstanak kapitalizma?

Metodologija rada

Od raspoloživih metodologija u ovom radu su korištene metoda analize pri promatranju znanstvenih i stručnih članaka. Njihov sadržaj se raščlanjivao na manje cjeline kako bi se dobio što bolji uvid u samu temu ovog rada. Metodom kompilacije se pružala potvrda stavova autora ovog teksta o određenim pojavama. Dok se na posljepku metodom sinteze pokušao izvesti opći zaključak o hipotezi ovog rada.

2. KAPITALIZAM

Sam početak nastanka kapitalizma izaziva polemike kod ekonomskih teoretičara što je i razumljivo jer se svjetski sustav nije preko noći prebacio sa ropstva i kmetstva na kapitalizam. Mnogi pisci godinu ukidanja kmetstva uzimaju kao polaznu točku kapitalizma, što je donekle i točno s obzirom da se time stvorila velika količina slobodne radne snage kao jedan od preduvjeta za nastanak kapitalizma, ali u obzir treba uzeti i niz drugih čimbenika koji variraju od države do države, pa su tako neke zemlje poput Republike Hrvatske preuzele kapitalistički sustav tek krajem 20-og stoljeća. Također, kao jedna od bitnih prekretnica u nastanku kapitalizma smatra se prva industrijska revolucija i izum parnog stroja, što je bilo vrlo bitno za početak masovne proizvodnje, ali ipak i to izaziva protivljenje nekih autora:

„Pretpostavka je pogrešna čak u dva pogleda: prvo, iako je najveći uspon kapitalizam doživio upravo za prve industrijske revolucije (jer je onda postalo jasno da radnici nikako ne mogu biti vlasnici sredstava za proizvodnju, budući da su strojevi i industrijska postrojenja svojom novčanom vrijednošću bili daleko izvan njihova dosega), on ipak nije nužno vezan za industriju; i ranije se, u manufakturama na sjeveru Italije i u zapadnoj Europi, proizvodnja vršila tako da radnici u manufakturama nisu bili vlasnici sredstava za proizvodnju, oni su samo prodavali svoju radnu snagu vlasniku manufakture. Drugo, pogrešno je začetke industrije tražiti u prvoj industrijskoj revoluciji; industrijski se oblici proizvodnje javljaju puno ranije, tako da su prve strojeve pokretali sami ljudi, domaće životinje ili energija vjetra ili vode. Za veća postrojenja ključna ja bila energija vode, tako da su se takve industrije smještale uz rijeke koje su imale dovoljan prirodni pad ili na kojima se mogla izgraditi brana; to je ograničilo smještaj takvih tvornica u gradovima, jer je tvorničar morao otići k vodi. Jasno je zašto se najslavniji izum Richarda Arkwrighta, stroj koji se koristio za predenje pamuka, zvao još i "vodeni stroj". Prve se tvornice ovog tipa rade na sjeveru, gdje je bilo više brzih i neplovnih rijeka, primjerice u škotskim visočjima (tvornica Roberta Owena u New Lanarku), te na brežuljkastom području oko Sheffielda, gdje su brojne brze rječice pokretale manja postrojenja.“ (Cerovac, 2013)

Unatoč svim tim neslaganjima, postoje dvije temeljne pretpostavke, koje su ključne za nastanak kapitalizma, oko kojih se suštinski svi slažu, a to su:

„Kapitalizam je društveno-ekonomsko uređenje čija je glavna karakteristika da oni koji rade nisu ujedno i vlasnici sredstava za proizvodnju. Drugim riječima, radnici na tržištu rada prodaju svoju radnu snagu kapitalistima, koji su zahvaljujući monopolu nad sredstvima za proizvodnju vlasnici proizvoda društvenog rada. Radnici u procesu proizvodnje stvaraju nove vrijednosti, veće od vrijednosti njihove radne snage i sirovina uloženi u proizvodnju, koje kapitalist prisvaja kao profit, glavnu pokretačku snagu kapitalističke proizvodnje.“ (Cerovac, 2013)

Prema definiciji vidljivo je da postoje dvije strane kapitalističkog odnosa koje imaju drugačije ciljeve. S jedne strane se nalaze radnici, koji ni u prijašnjim društvenim uređenima nisu bili vlasnici sredstava za proizvodnju kao ni u kapitalizmu, ali u kapitalizmu ostvaruju puno veća radnička prava i imaju, putem sindikata, veću moć pregovaranja što im osigurava bolje radničke uvjete. Radnicima je glavni cilj zaraditi plaću uz što manje uloženog truda. S druge strane imamo vlasnike proizvodnih sredstava, kojih je puno manje nego radnika, i njihov je cilj maksimalizirati profit, to jest dopuštenim sredstvima prisiliti radnike da svojim radom proizvedu što veću dodanu vrijednost, kako bi se njihov profit povećao.

Treba istaknuti još dvije pretpostavke koje su omogućile razvijanje kapitalističkog sustava kakav poznajemo danas, a to su pojava papirnato novca i globalnog tržišta. Ljudi su kroz povijest smišljali razne načine pružanja protuusluge za željeno dobro, pa se prije svega krenulo s robnom razmjenom, što je bilo najjednostavnije, gdje su dvije strane mijenjale određena dobra po međusobno dogovorenoj količini i procijenjenoj vrijednosti. To se ubrzo pokazalo kao neadekvatno, jer teško je bilo uvijek pronaći drugu stranu koja ima željeno dobro i volju za razmjenom. Nakon toga se krenulo u proizvodnju zlatnika i srebrnjaka, čija je proizvodnja bila pod vlašću careva i kraljeva, a sve to kako bi se olakšala razmjena na lokalnim tržištima unutar kraljevstva. Međutim za suvremeno globalno tržište, kakvo je trebalo kapitalizmu, ni kovani novac nije bio adekvatan, jer je ljudima često bilo nezgodno nositi velike količine metala sa sobom s obzirom da se na putovanja išlo pješke ili na konju. Baš ta težina kovanog novca je u srednjem vijeku spontano dovela do razvoja papirnato novca, jer su ljudi pohranjivali svoj kovani novac u banke i za to dobivali pisanu papirnatu potvrdu koju bi kasnije znali iskoristiti u razmjeni, te se s vremenom uvidjelo da se papirnatim potvrdama puno lakše rukuje što

je dovelo do postupnog izbacivanja kovanog novca. Papirnati novac nije ništa drugo doli određena vrsta robe koja se može mijenjati za robu bilo koje vrste, što je olakšalo stvaranje globalnog tržišta, jer su se u međunarodnim okvirima postavili standardi vrijednosti pojedinih valuta. U suvremeno vrijeme i sam papirnati novac pomalo gubi na važnosti, jer ga mijenjaju drugi oblici koji više odgovaraju modernom dobu poput virtualnog novca i kartica. Ipak, iako gubi na značaju, još dugo će vremena trebati da se u potpunosti izbací.

Tržište je jedna od temeljnih pretpostavki za razvoj kapitalizma, jer sama svrha kapitalizma je stvoriti što više proizvoda za što veću masu (Hrvatska enciklopedija, 2020): „Kapitalizam je dinamični oblik ekonomske djelatnosti koji se stalno razvija. Ugrađen je u temelje moderne civilizacije s prvotnim ciljem da beskonačno uvećava proizvodnju i potrošnju dobara i usluga. Širenje potrošnje po sve nižim relativnim cijenama na sve širi krug potrošača.“ Sam nastanak tržišta je teško utvrditi, jer ljudska potreba za razmjenom traje od samih početaka civilizacije, ali kroz veliki dio ljudske povijesti ta tržišta su bila lokalna što nije odgovaralo masovnoj proizvodnji kao pokretaču kapitalizma. Temeljna važnost tržišta se ogleda u tome da je to mjesto gdje se susreću ponuda i potražnja koje, putem mehanizama slobodnog djelovanja tržišta, određuju ravnotežnu cijenu pojedinih dobara i usluga. Međutim to nije jedina ekonomska funkcija tržišta:

„Tržište je temeljni mehanizam djelovanja slobodnih privatno vlasničkih ekonomskih sustava, koji se i nazivaju tržišnim gospodarstvima. U njima tržište obavlja tri temeljne ekonomske funkcije: alokaciju resursa, distribuciju dohotka i slobodan izbor u zadovoljavanju potrošačkih potreba. Ono održava ravnotežu između funkcionalnih sektora gospodarstva (proizvodnje, raspodjele, potrošnje, štednje, investicija), kao i između gospodarstvenih grana i područja, osiguravajući stalnu mobilnost kapitala, rada i proizvedenih dobara prema onim uporabama u kojima daju maksimalan ekonomski učinak.“ (Hrvatska enciklopedija, 2020)

Iz gore navedenog je vidljivo da tržište ima ogromnu važnost za slobodnu ekonomiju koju zahtjeva kapitalizam. Tržište smanjuje uplitanje države, jer pomoću tržišnih mehanizama

regulira ponašanje na istom tržištu stavljajući sve sudionike u ravnopravan položaj. Ipak tržište nije savršeno i ne može spriječiti stvaranje raznih monopolističkih udruženja koje dovode određene skupine u nepovoljniji položaj, pa se ne može u potpunosti izbaciti uplitanje država koje pomoću svojih zakona vraćaju ravnotežu. Tržišta se dijele s obzirom na to s čime se trguje i u kojim okvirima se trguje, pa tako imamo tržišta robe, usluga i financijska tržišta, kao i lokalna, regionalna i međunarodna tržišta, ali o tim podjelama nešto više u kasnijim dijelovima teksta.

2.1. Povijesni razvoj kapitalizma

Kao što je gore navedeno, mnogi ekonomski teoretičari su često u sukobu oko točnog određivanja početka kapitalizma i prekretnice koja je dovela do njegovog razvoja. Ipak najveći dio se slaže oko toga da se početci kapitalizma u Europi javljaju krajem 16.stoljeća, iako se tragovi kapitalizma nalaze još u antičkim vremenima, a i oblik ranog trgovačkog kapitalizma se razvio u kasnom srednjem vijeku. Trgovački kapitalizam je podrazumijevao veliki broj malih kućnih obrtnika koji su surađivali s trgovcima radi daljnje preprodaje svojih proizvoda bez udruživanja u bilo kakvu tvorničku proizvodnju. Smatra se da su trgovci usporili razvoj industrijskog kapitalizma, jer im je bilo isplativije kupovati proizvode od malih obrtnika nego ih samostalno proizvoditi, ali pojavom parnog stroja to usporavanje više nije bilo moguće.

2.1.1. Manufaktorni kapitalizam

Manufaktorni kapitalizam je najstariji oblik kapitalizma, pojavljuje se u 14. stoljeću i zadržava do 18. stoljeća i pojave industrijske proizvodnje. Manufaktorni kapitalizam se pojavljuje u dva glavna oblika. Prvi je nešto slično današnjoj tvorničkoj proizvodnji gdje se veći broj radnika okuplja pod jednim krovom radeći određene proizvode, s podjelama rada u faze, gdje svaki radnik obavlja pojedinu fazu od početka do kraja jednostavnim alatom. Drugi je oblik trgovački, gdje trgovci u inozemstvu nabavljaju određene sirovine i poluproizvode, dostavljajući ih većem broju malih obrtnika u vlastitoj domovini na

obradu u gotov proizvod radi daljnje prodaje. Iako je manufakturna proizvodnja slična cehovskoj proizvodnji, koja je bila dominantna kroz srednji vijek, postoji jedna bitna razlika (Proleksis enciklopedija, 2020): „Razlika između cehovskog obrta i kapitalističke manufakture je u vlasništvu nad proizvodnim sredstvima. Dok je cehovski radnik potpun vlasnik proizvodnih sredstava i potpuno nadzire proizvodne procese te samostalno prisvaja sve plodove svojega rada, radnik u manufakturi je najamni radnik kojega vlasnik plaća za obavljeni posao i nije vlasnik niti proizvodnih sredstava niti finalnih proizvoda.“ Stoga su ovdje po prvi put vidljivi odnosi koje mi poznajemo danas, to jest da radnik ulaže samo svoje vrijeme i rad u zamjenu za određenu naknadu bez ikakvog vlasništva nad bilo kojim djelom proizvodnog procesa.

Radnici u manufakturnom kapitalizmu su u globalu obitelji koje su u feudalizmu bili sitni proizvođači. Do te njihove prilagodbe, to jest prepuštanje vlasništva nad procesima proizvodnje, došlo je zbog konstantnog pritiska trgovaca koji su koristeći svoju moć sitne proizvođače stavljali u sve nepovoljniji položaj:

„Sitni robni proizvođači postaju sve ovisniji o trgovcima i nastaje četiri oblika takve ovisnosti. Prvi oblik takve ovisnosti sastoji se od toga da trgovci kupuju robu od sitnih proizvođača ispod vrijednosti, a prodaju je po normalnoj vrijednosti. U drugom obliku ovisnosti trgovac postaje lihvar i pozajmljuje novac proizvođaču uz visoku kamatnu stopu i od njega kupuje robu i tako namiruje svoja potraživanja. Dolazi do dvostrukog iskorištavanja jer trgovac oduzima proizvođaču dio vrijednosti kupljene robe ispod vrijednosti i dio vrijednosti u obliku kamata. U trećem obliku dolazi do sve veće izraženosti ovisnosti proizvođača o trgovcu. Trgovac ne plaća robu u novcu već u obliku druge robe svakodnevnih potrošnje i sirovinama. Proizvođač je sve više odvojen od tržišta robe i trgovac ga sve više povezuje uz sebe. U četvrtom obliku ovisnosti trgovac postaje industrijski kapitalist, a proizvođač najamni radnik.“ (Njegovan, 2016)

Samom pojavom manufakturnog kapitalizma položaj radnika nije se nešto bitno popravio u odnosu na kmetstvo u prethodnom razdoblju (Škabić, 2018): „Procjenjivalo se da su radnici radili 14-18 sati na dan u vrlo lošim uvjetima rada s jako malim plaćama. Njihov život bio je vrlo težak.“ Također, seljaci su tjerani s vlastite zemlje kako bi vlasnici

kapitala mogli na toj zemlji uzgajati ovce za vunu. Sve to skupa i nije bilo neočekivano, jer su radnici, kao pojam, bili tek u nastanku i nisu imali još uvijek toliko znanje da bi se suprotstavili velikoj moći vlasnika kapitala. Postepeno slabljenje moći vlasnika kapitala omogućila je jedna bitna činjenica, a to je da su radnici mogli prelaziti iz jedne manufakture u drugu, što kmetovima u feudalizmu nije bilo omogućeno. Iako novi oblik društvenog uređenja, manufaktorni kapitalizam se nije zadržao dugo, u punom jeku je bio tek u 16. stoljeću i prvoj polovici 17-og. Velika pomorska otkrića dovela su do pojave prvih oblika međunarodnog tržišta koje je bilo željno razmjene dobara, a manufakture sa svojom ručnom proizvodnjom nisu mogle pratiti tu novu potražnju. To sve skupa je dovelo do novih tehnoloških rješenja koja su postupno dio ljudskog rada zamjenjivali strojevima i uvelo nas u novu eru koja se naziva industrijski kapitalizam.

2.1.2. Industrijski kapitalizam

Razvojem svjetske trgovine, otkrićem novih dijelova svijeta postalo je jasno da ekonomija i proizvodnja kakvu je do tada poznao svijet neće moći opstati. Radnici su bili prisiljeni da rade i po 18 sati dnevno ne bi li uspjeli zadovoljiti rastuću potražnju, nitko nije bio isključen, eksplantirani su i žene i djeca u vrlo nehumanim uvjetima, ali već početkom 18.stoljeća postalo je jasno da treba tražiti nove oblike proizvodnje i težiti daljnjem razvoju kapitalizma. Znanstvenici tog doba pokušali su uključiti nove izvore energije kako bi poboljšali učinkovitost proizvodnog procesa:

„Promijene u proizvodnoj tehnici uslijed pronalazaka i primjene novih izvora energije i novih proizvodnih pogona („mašina radilica, vodena para“) dovelo je do prve industrijske revolucije. To je doprinijelo razvoju kapitalističkog načina proizvodnje. Ubrzano širenje tržišta zahtijevalo je velike količine proizvoda, a međusobna konkurencija je pritiskala kapitaliste da pronađu način koji će omogućiti smanjenje proizvodnih troškova, povećanje produktivnosti rada i dobivanje relativnog viška vrijednosti.“ (Praća, 2015)

Industrijska revolucija započela je u Engleskoj u drugoj polovici 18.st, a sama revolucija prošla je nekoliko faza (Letica 2015): „Prva industrijska revolucija bila je vezana uz pronalazak parnog stroja, druga je pak bila vezana uz pronalazak električne energije i

razvoj prometa, a treća uz pronalazak atomske energije i izum tranzistora (osnovnog elementa elektroničkih sklopova) koji je omogućio razvoj računala i informacijske tehnologije.“ Industrijska revolucija se smatra jednim od najvećih događaja u ljudskoj povijesti, ako ne i najvećim, jer je doveo do niza promjena i utemeljitelj je modernog svijeta kakav danas poznajemo. Trenutno se svijet nalazi na pragu četvrte industrijske revolucije koja se temelji na umjetnoj inteligenciji. Tehnologija se sve brže mijenja, što mnogo obećava, ali i nosi mnoge prijetnje, poput povećavanja jaza siromaštva, ali o tome će se nešto više moći reći u budućnosti.

Prva primjena parnog stoja bila je u industriji obrade vune, jer englesko gospodarstvo nije uspjelo manualnim radom zadovoljiti potražnju na tržištu. Iz Engleske se taj novi način proizvodnje proširio na kontinentalnu Europu i velikom brzinom su nicali tvornice u gradovima. To je promijenilo kompletnu sliku Europe, jer kroz povijest zemlja je bila od izrazite važnosti za opstanak ljudskog roda i vodili su se veliki ratovi oko nje, a sad ljudi napuštaju sela i odlaze u gradove u potrazi za poslom. To dovodi do razvoja i rasta gradova, izgradnje prometne infrastrukture i velikih radničkih nastambi u blizini tvornica. Međutim, iako su radnici bili plaćeni za svoj rad, u prvom dijelu industrijskog kapitalizma njihovi uvjeti su još uvijek bili loši. Nije bilo ograničenja trajanja radnog vremena kao ni dobne starosti za početak rada, nije bilo adekvatnih higijenskih uvjeta što je dovodilo do zaraza i oboljenja. S vremenom su radnici počeli shvaćati da oni svojim stjecanjem znanja mogu tražiti više od vlasnika:

„U dinamici tehničkoga progressa potaknutoga prvom industrijskom revolucijom, traganje za povećanom proizvodnošću neodvojivo je i podložno je traganju za redukcijom ovisnosti kapitala o proizvodnome znanju radnika koje ima odlučujuću ulogu u organiziranju predindustrijske proizvodnje. Razvitak industrijskoga kapitalizma počiva na procesu eksproprijacije znanja radnika i na njegovom inkorporiranju u sve kompleksniji sustav alata i strojeva. Ta tendencija realnoga podčinjavanja rada kapitalu konkretizira se u odvajanju i suprotstavljanju znanja i kolektivnog radnika. Druga je bitna značajka: u industrijskom kapitalizmu, na osnovi te logike podjele rada, glavni kriterij ekonomske efikasnosti postaje potraga za homogenim ekonomijama vremena. Taj kriterij, koji će postati i osnova vrijednosti-vremena rada, konkretizira se organizacijom rada u terminima propisanoga rada i dopuštenoga vremena. Taj procjep suprotstavlja

vrijeme neposrednog najamnoga rada, koje se jedino smatra proizvodnim, drugim društvenim vremenima posvećenima izobrazbi i reprodukciji radne snage, što se smatra neproizvodnim vremenom.“ (Vercellone, 2006)

Stjecanjem sve većih znanja radnici su stjecali i sve veću moć u pregovaranju s vlasnicima što ih je automatski dovelo u povoljniji položaj. Ovakvo jačanje moći se smatra prvim obrisima sindikalnog udruživanja do kojeg će doći godinama kasnije. Ta bolja zaštita i humaniji uvjeti doveli su do velikog porasta stanovništva u Europi u 19. stoljeću.

Doba industrijskog kapitalizma je pomaknulo čovječanstvo jedan veliki korak naprijed i utemeljitelj je suvremenog svijeta i međunarodnog tržišta kakav poznajemo danas. Ta serijska proizvodnja omogućila je smanjeni utrošak ljudske energije sa puno većom ostvarenom korisnošću, ali otvorila je i nove probleme ekonomske prirode (Praća, 2015): „Ona je ubrzala razvoj kapitalističkog načina proizvodnje i pojačala eksploataciju, posebno dobivanjem relativnog viška vrijednosti. Istovremeno je ubrzala proces jačanja i zaoštavanja suprotnosti kapitalističkog privrednog sistema i donijela sa sobom niz novih socijalnih i političkih problema. Također, počelo je razdoblje periodičnih ekonomskih kriza hiperprodukcije i povremene stagnacije privredne aktivnosti.“ Industrijski kapitalizam je počivao na ideji slobodne trgovine, bez uplitanja države, ali to je dovelo do velikih oscilacija i kriza koje su gurale kapitalizam prema propasti, a radničko stanovništvo prema gladi i neimaštini, te se početkom 20-og stoljeća uvidjelo da je potreban novi daljnji napredak kapitalizma sa uključivanjem državne potpore što je dovelo do razvoja državnog kapitalizma.

2.1.3. Državni kapitalizam

U početnim godinama prošlog stoljeća Europa je bila zahvaćena prvim svjetskim ratom, koji je doveo do velike smrtnosti i podijele teritorija. Takve nepovoljne prilike usporile su razvoj kapitalizma, mnoge su tvornice bile porušene, radna snaga smanjena, a tržište blokirano jer su države međusobno bile u sukobima i nisu željele obavljati razmjenu sa svojim neprijateljima. Na sve te nepovoljne prilike u Europi naslonila se i velika kriza u SAD-u tridesetih godina prošlog stoljeća, te je bilo jasno da treba tražiti nove izlaze kako

bi se ponovno pokrenula ekonomija i njeni procesi. Mnogi visoki dužnosnici država su počeli razmatrati opciju državnog uplitanja u ekonomiju, jer su smatrali da slobodna ekonomija previše oscilira i da će dovesti do propasti nacionalnih ekonomija, te se u periodu između I. i II. Svjetskog rata počeo rađati državni kapitalizam. Iako su pojedine zemlje imale različite nazive za novu vrstu kapitalizma, oni su imali dosta dodirnih točaka:

„Nakon rata, a osobito nakon iskustva fašističke ekonomije, pod „državnim kapitalizmom“, najčešće se razumijeva sistem intervencije i ekonomskog dirigiranja države. Francuzi imaju za to puno prikladniji izraz: etatizam. Državni kapitalizam i etatizam nesumnjivo imaju zajedničkih točaka, ali su kao sistemi prije oprečni nego istovjetni. Državni kapitalizam znači zamjenu privatnog vlasništva državnim, te već samim tim ima mnogo radikalniji značaj. Etatizam, pa bilo to u Mussolinijevoj Italiji, Hitlerovoj Njemačkoj ili u Francuskoj Leona Bluma, znači intervenciju države na osnovi privatnog vlasništva sa svrhom da se ono zaštiti i očuva. Bez obzira na vladin program, etatizam se uvijek sastoji u tome da se tereti nesposobna režima s najjačih prebace na najslabije. Sitniji vlasnici bivaju pošteđeni od potpune propasti samo zato što je njihov opstanak nužan za održanje vlasništva krupnog kapitala. Etatizam se u dirigiranju ekonomijom ne ravna potrebom razvijanja proizvodnih snaga nego brigom održanja privatnog vlasništva na štetu proizvodnih snaga koje se dižu protiv njega. Etatizam koči polet tehnike potpomažući nerentabilna poduzeća i pomažući nametničke društvene slojeve. Ukratko — duboko je reakcionaran.“ (Trocki, 1936)

Država je pokušala vlastitom intervencijom popraviti mane slobodne ekonomije, a te intervencije su se ogledale u mnogim sferama (Jadžić & CO., 2012): „investicije u infrastrukturu, planska industrijalizacija, progresivno oporezivanje, socijalna davanja, pravna regulacija poslovanja, nacionalizacija nekih ključnih industrija i dekomodifikacija javnih dobara. Iako su najuspješnije u ovakvoj „organizaciji“ bile bogate i moćne članice OECD, jedan oblik državnog kapitalizma mogao se naći i u tzv. „trećem svetu“.“ I veliki ekonomist Keynes je tridesetih godina prošlog stoljeća zagovarao da bi država trebala pokrenuti ekonomiju investiranjem u javne radove, jer je samo država sposobna izvući ekonomiju iz krize. Također podignuta su radnička prava na novu razinu osnivanjem

sindikata, davanjem djela dionica radnicima kao i sudjelovanjem radničkih predstavnika u odlučivanju. Ovakav oblik kapitalizma došao je nikad bliže svojoj oprečnoj ideologiji socijalizmu i taman no što je udario svoje temelje došlo je do novog svjetskog rata. Nakon završetka II. svjetskog rata, podjele teritorija i uspostave mira, velika većina Europe i svijeta se odlučila vratiti slobodnoj ekonomiji u punom smislu te riječi što nas je dovelo do uspostave neoliberalnog kapitalizma.

2.2. Suvremeni neoliberalni kapitalizam

Suvremeni neoliberalni kapitalizam je nastavak na industrijski kapitalizam gdje se zagovarala potpuna sloboda tržišta. Neoliberalni kapitalizam je teško odrediv pojam (Lučev & Babić, 2012): „U eksploziji uporabe termina od ranih 1990-ih pripisano značenje vrlo je neujednačeno. U najprijemčivijem smislu, neoliberalizam jednostavno označava izbor tržišno usmjerenih politika u specifičnom kontekstu.“ Iako nema stroge definicije, pretpostavka neoliberalnog kapitalizma je što manja intervencija države i sloboda globalnog tržišta, jer kako kaže i jedan od utemeljitelja liberalnog kapitalizma Smith (Mesarić, 2006): „bogatstvo nacije proizlazi iz nastojanja svakog njezinoga pripadnika da ostvaruje vlastite osobne probitke. Služeći svojim interesima, pojedinac zapravo služi društvenim, javnim interesima. Dobit koju stječe pojedinac svojom slobodnom djelatnošću, koristi ne samo njemu, nego i čitavome društvu.“ Stoga se kao preduvjet za slobodno tržište smatra egoistički stavovi pojedinaca koji nastoje maksimalizirati vlastite profite i samim time maksimalizira korisnost za cijelo društvo. Suvremeni ekonomski teoretičari, pobornici neoliberalizma, kao glavni problem maksimalnog ostvarivanja dobiti vide državu, koja svojim uplitanjem ne dopušta ekonomiji da ostvari potpuni zamah:

„Procese deregulacije, privatizacije, fleksibilizacije rada, prekarizacije, povlačenja države iz mnogih područja socijalne skrbi Harvey svodi na zajednički uzročnik – neoliberalizam, koji odmah u uvodu definira kao teoriju „političko– ekonomskih praksi koja tvrdi da će ljudska dobrobit najviše napredovati ako se individualnim poduzetničkim slobodama i sposobnostima dopusti da se razbuktaju unutar institucionalnog okvira čvrstih imovinskih prava, slobodnog tržišta i slobodne trgovine“. Neoliberalizam, prije

svoga, oživljava klasičnu sumnju liberalnih mislioca u sposobnost države da upravlja ekonomskom politikom. Drugim riječima, ideja je da će društvena dobit biti maksimizirana ako se maksimiziraju domet i učestalost tržišnih transakcija te stoga treba cjelokupno ljudsko djelovanje privesti u oblast natjecanja i tržišne izloženosti.“(Harvey-prijevod s engleskog Čurković, 2013)

Kao što je vidljivo iz gornjeg citata, smatra se da državno uplitanje nije poželjno i da sprječava maksimizaciju profita. Država svojim zakonima pokušava ograničiti djelovanje tržišta i to iz nekoliko razloga¹:

- Prije svega, kao što je prethodno u tekstu navedeno, slobodna ekonomija ima i svojih mana, a to su velika izloženost razdobljima recesije, što može dovesti u opasnost veliki dio stanovništva, pa se država raznim zakonima nastoji pripremiti na razdoblje krize i ublažiti njene posljedice.
- Nastoji se ravnomjerno raspodijeliti dohodak, to jest država dio sredstava preusmjerava prema ljudima koji iz nekih razloga nisu u stanju sudjelovati na tržištu (bolest, invalidnost, trudnoća) kako bi imali sredstva za dostojan život, a to krši jedno od načela neoliberalnog kapitalizma o tome da svi trebaju imati onoliko sredstava koliko su samostalno uspjeli sebi priskrbiti na slobodnom tržištu.
- Također, država nastoji ograničiti još neke posljedice slobodne ekonomije, poput stvaranja monopola ili negativnih eksternalija, jer to ima dugoročne negativne posljedice za ostalo stanovništvo.

Stoga se vidi da je istina negdje na pola puta, neoliberalni kapitalizam ima svojih prednosti, jer omogućava ljudima da svoja znanja, vještine i sposobnosti ulože na tržištu i za to ostvare maksimalnu korist koja je u datom trenutku moguća, jer nema onih ograničenja, poput ograničenja vlasništva i slobode, koja su bila prisutna u drugim ekonomskim sustavima kroz povijest. Ali ipak država se mora u određenoj manjoj mjeri umiješati u tu slobodu, jer ljudi su vođeni vlastitim interesima i ne mare za druge, pa država treba voditi računa o ranjivim skupinama, jer suživot se ne sastoji samo od ekonomskih pretpostavki već i od mnogih drugih poput socijalnih, kulturnih, itd.

¹ Izradio autor

2.2.1. Izvori neoliberalnog kapitalizma

Neoliberalni kapitalizam vuče svoje korijene iz 18.stoljeća, a globalno lice neoliberalnosti je zasigurno škotski ekonomist Adam Smith koji je zagovarao politiku laissez faire što u suštini znači nemiješanje države u gospodarske poslove. Najpoznatija Smithova ostavština ekonomiji i svijetu je zasigurno termin „nevidljiva ruka“:

„Povijesno porijeklo i izvorno značenje nevidljive ruke drugačije je od onoga što mi danas podrazumijevamo pod tim pojmom. Nevidljiva ruka je, generalno govoreći, vrsta objašnjenja koja naglašava da pojedinačne namjere individualnih aktera nisu presudne za konačni društveni ishod već do te povoljne konačne situacije dolazi mimo njih. Iako je pojedinac vođen nekom namjerom, on na kraju promiče rezultat koji nije bio dio te njegove izvorne namjere. Pri tome pojedinac doprinosi javnom interesu više nego da je svjesno promicao taj isti javni interes. Pri stvaranju tog blagotvornog poretka umiješa se nevidljiva ruka koja osigurava pozitivni ishod “iza leđa” samih pojedinaca. Međutim, nevidljiva ruka, koja nije Smithov izum, u njegovo vrijeme nije bila blagotvorna sila koja jamči poredak nego zloslutna i nasilna ruka koja je odgovorna za nepovoljne, neredovite i neugodne događaje.“ (Grdešić, 2005)

Iako se Smithova definicija nevidljive ruke razlikuje od današnjeg poimanja, ona je dala temelj neoliberalnog kapitalizma, te su razni ekonomisti kasnijim istraživanjima došli do zaključka da se u slobodnoj ekonomiji pojedine stvari same pokreću u pozadini radnji vođenih egoističkim djelovanjem pojedinca koje dovode do maksimalizacije ostvarenih profita.

Liberalni kapitalizam u povijesti nije zaživio dugo, jer su ondašnji ekonomisti predvidjeli jednu bitnu manu slobodne ekonomije, a to je sklonost opadanju i recesijama. Nakon što su krize potresle stanovništvo, država se sve više počela uplitati u ekonomiju što je dovelo do ograničavanja slobode u tržišnom djelovanju. Ali veliki učestali ratni sukobi vratili su želju za ponovnim ujedinjenjem tržišta, kao jedina mogućnost da se smiri i stabilizira svjetsko stanje (Harvey, 2013): „trebalo je spriječiti ponovno uskrsavanje međudržavnih

geopolitičkih rivaliteta koji su doveli do rata. Da bi se osigurali mir i socijalna stabilnost unutar pojedinih država, bilo je potrebno iznaći neku vrstu klasnog kompromisa između kapitala i rada.“ Stoga je, od 70-ih godina prošlog stoljeća, neoliberalni kapitalizam ponovno uhvatio zamah i digao se na jednu potpuno novu razinu, jer tržište nikad nije bilo veće i slobodnije. Danas su sve učestaliji pojmovi svjetsko tržište i svjetsko gospodarstvo, jer državne granice su u većini slučajeva postale nebitne za djelovanje tržišta, te ako tvrtka ili pojedinac žele ostvariti značajni profit moraju se okušati u međunarodnoj konkurenciji, što nosi nove prednosti, ali i rizike sa sobom.

Iako je slobodna ekonomija više - manje opće prihvaćena po svijetu, mnogi joj suvremeni ekonomisti nalaze zamjerku:

„Liberalizam kao sustav i praksa ekonomske politike uvijek je bio pragmatičan izbor vodećih svjetskih ekonomskih sila. Koliko god pristalice liberalizma zagovarali taj sustav iz apriornih uvjerenja - da on postiže najbrži ekonomski rast, blagostanje i slobodu ekonomskoga djelovanja, nijedna nerazvijena i ekonomski slabija zemlja nije ga rado sama izabrala kao svoj put rasta zbog prednosti koje bi joj on navodno donio. Liberalizam je uvijek bio pitanje odnosa s drugima, pa se najprije i pojavio kao projekt liberalizacije vanjske trgovine, a poslije i liberalizacije i drugih oblika međunarodnih ekonomskih odnosa. Liberalizam je uvijek ponajprije bio projekt ekonomsko-socijalne reforme, a ne projekt razvitka i modernizacije proizvodno-tehnoloških struktura.“ (Baletić, 2006)

Prije svega kao zamjerka se ističe položaj malih i tranzicijskih zemalja, koje su podređene u ovakvom sustavu što je i očekivano jer one, za razliku od velikih međunarodnih igrača, jednostavno nisu spremne na takvu slobodu i konkurenciju. S jedne strane imamo razvijene zemlje i njihove tvrtke koje imaju veliko iskustvo u međunarodnom poslovanju i imaju veliku akumulaciju kapitalnih rezervi, a s druge strane se nalaze male zemlje s tvrtkama koje su do tad navikle poslovati na manjim tržištima s čime ih se dovode u neravnotežan položaj i krši se jedan od principa neoliberalizma, a to je jednakost na tržištu za sve sudionike.

2.2.2. Principi neoliberalnog kapitalizma

Kao glavni princip i pretpostavka neoliberalnosti kapitalizma je, kako je više puta do sad istaknuto u tekstu, nemiješanje države u tržište. To neuplitanje države se ostvariva kroz deset točaka:

„fiskalnu disciplinu; preusmjerenje javnih izdataka (ponajprije onih za zdravstvo, obrazovanje, socijalnu skrb i infrastrukturu); poreznu reformu; jedinstvene konkurentne tečajne stope; sigurnost vlasničkih prava; deregulaciju; liberalizaciju trgovine; privatizaciju; poticanje stranih izravnih investicija i financijsku liberalizaciju. Od države se zatražilo da se povuče iz regulacije i upravljanja gospodarskim aktivnostima i da se ograniči na uspostavu sigurnog i poticajnog okvira i makroekonomskih uvjeta za slobodno odvijanje privatnih aktivnosti.“ (Baletić, 2006)

Prvi uvjet je tendencija prema smanjivanju državni ovlasti u svim sferama, država ne bi trebala financirati zdravstvo i školstvo već bi to trebale biti privatne ustanove koje će stanovništvo plaćati ovisno o svojim željama i mogućnostima. Također sve banke i tvrtke se trebaju privatizirati, čak i zatvori kako bi postojalo samo privatno vlasništvo što bi omogućilo nesmetano i ravnopravno tržišno natjecanje. Tako konstruirano društvo bi zahtijevalo manje novca od države što bi vodilo manjim nametima i porezima i veću konkurenciju. Neoliberalni kapitalizam smatra da je tržišna utakmica uvijek bolje rješenje od gospodarenja države i takva utakmica vodi ka liberalizaciji tržišta rada i plaća i daje pojedincima mogućnost da ostvare najveći profit ovisno o svojim predispozicijama.

Ipak niti jedna utakmica ne može proći bez sudca, pa tako ni ova. Kako se neokapitalizam igra na svjetskoj sceni, gdje državne granice nemaju nekog utjecaja, trebalo je osmisliti novi način za ublažavanje negativnih posljedica neoliberalnog kapitalizma. Tako su se svjetski čelnici u Bretton Woodsu 1944. godine složili da treba osnovati međunarodne institucije za praćenje svjetskog tržišta:

- „Međunarodni monetarni fond (MMF) je osnovan 1944. godine kao međunarodna monetarna institucija, i to kao specijalizirana ustanova Organizacije Ujedinjenih naroda, sa zadatkom svojevrsnog globalnog čuvara stabilnosti svjetskog monetarnog

sustava, koji bi djelovao na prevenciji novih velikih ekonomskih i finansijskih kriza odnosno posljedice istih ublažio.

- Svjetska banka za obnovu i razvoj, jasno odražava namjeru s kojom je ista osnovana.
- Temeljni je zadatak pak Svjetske trgovinske organizacije, čije države članice ostvaruju preko 90% svjetske trgovine robama i uslugama, regulacija i unaprjeđenje međunarodne trgovine na globalnoj razini.“ (Jovanović & Eškinja, 2008)

To su izrazito moćne svjetske organizacije, koje imaju velika finansijska sredstva i u ime svih država članica reguliraju i prate svjetsko gospodarstvo i pomažu ostvarivanju njegovih ciljeva. Te organizacije se smatraju kao jednim od temeljnih principa novog neoliberalnog kapitalizma, jer uplitanje države se u potpunosti ograničava, ali je povijest pokazala da se treba voditi računa o djelovanju ekonomije što sad u ime svih obavljaju navedene institucije.

2.3. Suvremeni kapitalizam u globalnom okruženju

Kapitalizam je međunarodno prihvaćeno ekonomsko uređenje i veliki dio država ga je usvojilo i primijenilo na svoje tržište. Neke zemlje su ga prihvatile dosta kasno radi razno raznih domaćih poteškoća poput Republike Hrvatske koja je usvojila privatno vlasništvo i kapitalizam tek krajem prošlog stoljeća i izlaska iz socijalistički uređene Jugoslavije. Neke zemlje, poput Sjeverne Koreje, Irana i Kube, ne prihvaćaju ga ni dan danas, jer ne vjeruju u njegovo uređenje i međunarodnu suradnju, ali vidljivo je da se tu radi o manje razvijenim zemljama u kojima mahom vlada jedan oblik diktature i državno vlasništvo pa je to glavni razlog za odbijanje kapitalizma i slobodnog tržišta. Ipak, bez obzira koji stav zauzeli, kapitalizam ima i svojih prednosti i mana koje će pobliže biti objašnjene u narednim redcima.

2.3.1. Prednosti suvremenog kapitalizma

Iako se ekonomisti i općenito ljudi teško slažu oko prednosti kapitalističkog sustava, on prije svega potiče države na razvijanje (Wood, 2016): „Glavni primjer toga su trgovačke i ratne prednosti koje je imala kapitalistička Velika Britanija. Ona je utjecala na razvoj drugih europskih sila i na njihovu imperijalističku ekspanziju, ponajprije stoga što su te sile poticale takve državne politike kojima je cilj bio konkurirati Britancima – Francuska je tek jedan od brojnih primjera takvog razvoja.“ Takvo razvijanje države omogućava veće blagostanje unutar granica te države što sa sobom nosi niz drugih prednosti²:

- Sloboda- prije svega osigurava ljudima njihovo temeljno pravo na slobodu i odlučivanje, to jest daje za pravo ljudima da sami donose odluke gdje će živjeti i s čime će se baviti.
- Ravnopravnost- u kapitalizmu bi svi ljudi trebali biti jednaki, bez obzira na spol, boju kože, vjeru..., i imati jednaku mogućnost sudjelovanja na tržištu i ostvarivanja zarade.
- Privatno vlasništvo- dugo kroz povijest ljudi nisu imali pravo na privatno vlasništvo, već je to pravo bilo rezervirano za odabranu manjinu, dok su ostali imali samo pravo služnosti. Danas je svima dozvoljeno da uz jednaka prava i uvjete stječu vlasništvo.
- Rast- kapitalizam omogućava svakoj ekonomiji eksponencijalan rast. Tvrtka, što zarađuje više novca, više ga može uložiti u daljnji razvoj, što će je dovesti do još većeg profita. Po tome se rast može nastaviti u nedogled u čemu mnogi ekonomisti vide problem, ali o tome će biti riječ kasnije u tekstu.
- Demokracija- kapitalizam i demokracija idu pod ruku, jer savršeno funkcioniraju. Kad osoba dostigne određenu dob ona ima jednako pravo u odlučivanju o sudbini svoje zemlje kao bilo koja druga punoljetna osoba u toj zemlji.
- Natjecanje- kapitalizam zahtijeva od ljudi da se stalno ravnopravno natječu s drugim ljudima, što tjera ljude na samorazvijanje, a to doprinosi cjelokupnom razvitku svijeta.
- Zdravlje- zbog kolektivne svijesti koliko je bitan rad svakog pojedinca za dobrobit svih puno više se počelo paziti na ljudsko zdravlje

² Izradio autor

- Zaštita okoliša- također, ljudi su postali svjesni da nam priroda daje niz resursa, koji su potrebni za ostvarivanje životnih uvjeta kakve želimo, a da su ti izvori oskudni, pa se s puno većom energijom pristupa zaštiti okoliša i očuvanju prirode kako bi smo što duže mogli zadovoljavati vlastite egoističke potrebe

2.3.1. Nedostatci suvremenog kapitalizma

Kao i svako uređenje i kapitalizam ima svojih prednosti i mana koje se razlikuju ovisno o svjetonazoru osobe koju pitate. Kao glavni nedostatak suvremenog kapitalizma, uz prethodno spomenute opasnosti od kriza, je gomilanje bogatstva što vodi ka drugim problemima³:

- Moralne vrijednosti- utrka za novcem guta moralne vrijednosti, sve je manje bitno kakva je osoba i njeni stavovi, a sve se više ljudi prosuđuju po tome što posjeduju, oblače i voze. Ovisno o pojedinčevom materijalnom stanju raste i njegov društveni status što vodi potpunom izbacivanju moralnih vrijednosti i favoriziranju materijalnih.
- Hrana- kapitalizam je sa svojom stavkom obujma proizvodnje učinio mnoge proizvode globalno dostupnijima, ali još uvijek nije riješio pitanje globalne gladi i ravnomjerne distribucije hrane. U „zapadnom svijetu“ ima hrane u izobilju koja svakodnevno završava u smeću, dok ljudi u Africi gladuju, pa je tako na primjer u Kongu preko 72% ljudi gladno.
- Zaštita okoliša- iako pobornici kapitalizma zaštitu okoliša predstavljaju kao prednost kapitalizma, s druge strane protivnici ističu kako je kapitalizam svojom masovnom proizvodnjom uništio sve izvore resursa i sadašnjim ulaganjem samo nastoji umanjiti nastalu štetu. Istina je, kao i uvijek, negdje na pola puta.

U najnovije vrijeme kao najveća mana kapitalizmu se spočitava konzumerizam, koji su osmislili marketinški stručnjaci kako bi potaknuli potrošnju proizvoda kojih sad ima u izobilju (Hromadžić, 2012): „Poteškoća s pristupima i mogućim rješenjima ovoga tipa, koji ciljaju na etički osviještenu, racionalnu osobu s jasno izgrađenim svjetonazorskim,

³ Izradio autor

pa čak i ideološkim, načelima po pitanju konzumerizma i životnoga stila općenito, nalazi se u činjenici kako je simptom potrošačke žudnje redovito isprovociran simboličkim posredovanjem i stimulacijom znakova upakiranih u formi reklamno-marketinške propagande – fenomen podsvjesno-iracionalnoga karaktera manifestiran na razini pojedinca.“ U marketing se zapošljavaju vrhunski psiholozi koji raznim igrama pokušavaju isprovocirati potrošačevu želju što povlači pitanje moralnosti takvih radnji. To je tek novi problem čijem rješavanju još treba doskočiti, pa još uvijek nema velikih zakonskih zabrana, osim nekih poput zabrane ubacivanja slika proizvoda između slika filma, kako bi se kod gledatelja probudila nesvjesna želja za nekim proizvodom.

2.3.3. Alternative suvremenom kapitalizmu

Ovo je najveća boljka svim protivnicima kapitalizma, jer kapitalizam koliko god bio dobar ili loš trenutno nema alternativu. Naprotiv, kroz stoljeće i pol, koliko kapitalističko uređenje aktivno vlada svijetom, samo se socijalizam javio kao moguća adekvatna alternativa, ali je u većini zemalja taj pokušaj promijene sustava neslavno završio. Ipak za potrebe ovog ulomka obradit će se tri moguće alternative⁴:

1. Socijalizam- naravno socijalizam zauzima ovdje posebno mjesto, jer je jedini donekle racionalno rješenje koji uzima u obzir boljitak svih njegovih sudionika. Ravlić (2013) ističe: „kako je socijalizam „najšira od političkih ideologija“ jer pokriva uistinu mnoge teorije, tradicije i ideološke oblike, no usprkos svim razlikama i unutarnjim sukobima, može se uputiti na zajedničke ideje–podruštvljenje, kooperacija, bratstvo, jednakost i sloboda.“ Socijalizam ne poznaje privatno vlasništvo već smatra da sve vrijednosti moraju biti u zajedničkom vlasništvu svih pojedinaca kako bi se spriječilo segmentiranje ljudi prema bogatstvu. Socijalizam je dobro poznat na ovim prostorima, kao i u većem djelu jugoistočne Europe, gdje je bio prevladavajući sustav u drugoj polovici prošlog stoljeća, ali je taj pokušaj neslavno završio, jer je poslužio kao instrument pojedincima ka stvaranju diktature
2. Diktatura- Prema definiciji diktatura je (Hrvatska enciklopedija, 2020): „Politički režim u kojem pojedinac ili skupina ima neograničenu i potpunu vlast u državi.

⁴ Izradio autor uz pomoć znanstvenih izvora

Diktatura može biti autoritarni ili totalitarni sustav vladavine koji ničim nije sputan, a oslanja se na silu. U moderno doba diktatura je sustav neregularne neograničene vlasti, koja najčešće nastaje uzurpacijom, pa diktatori (pojedinci ili skupine) dolaze do vlasti uglavnom protuzakonito, obično državnim udarima, a u svojoj vladavini oslanjaju se na vojsku i policiju.“ Diktatori prije dolaska na vlast predstavljaju sebe kao rješenje za sve probleme koje ima stanovništvo, ali praksa uvijek pokaže drugačije. Diktatori sve resurse stavljaju pod državno vlasništvo što, za razliku od ideje socijalizma, glumi njihovu privatnu blagajnu. Ljudi su u takvim ustrojstvima često dovedeni na rub gladi i bez ikakvog praga prigovora, jer svi neistomišljenici često skončaju nasilnom smrću. Najpoznatije diktature u današnjem svijetu su zasigurno diktatura u Sjevernoj Koreji, Iranu, Saudijskoj Arabiji, a donedavno i na Kubi.

3. Anarhija- je suprotan pojam od diktature, iako se danas pod riječ anarhija vežu sinonimi poput (Hrvatska enciklopedija, 2020): „Odsutnost vlasti i vladavine zakona u društvu. Bezvlašće, bezvlade. Stanje potpunog nereda (npr. u nekoj organizaciji), kaos, pomutnja, zbrka.“ Anarhija je zamišljena kao sloboda pojedinca da vlada sam sa sobom i bira s kime će se udružiti, te gdje svaki pojedinac ima potpuno jednaka prava. Iako je bilo pokušaja, poput Pariške komune, da se uspostavi anarhija unutar pojedine države, takav oblik uređenja nikad nije zaživio u većim srazmjerima.

3. Društveno ekonomska ravnopravnost

Ravnopravnost je jedan od postulata kapitalizma i općenito modernog svijeta (Šimić, 2011): „ravnopravnost znači priznavanje postojećih razlika i težnju za vrednovanjem, ili prevrednovanjem dosadašnjih vrijednosti ženskosti i muškosti na način jednakih prava, ali i jednakih mogućnosti i kada je u pitanju zapošljavanje, visina plaća, ali i nezaposlenost istih.“ Ravnopravnost u suvremenom svijetu zauzima bitno mjesto i sve se većim brojem zakonskih rješenja pokušava ojačati ravnopravnost pa tako i Ustav Republike Hrvatske u svom uvodu propisuje pravo svakog čovjeka na ravnopravnost:

„Ustav Republike Hrvatske, u članku 3., kao najviše vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske i temelj za tumačenje Ustava propisuje slobodu, jednakost, nacionalnu ravnopravnost i ravnopravnost spolova, mirotvorstvo, socijalnu pravdu, poštivanje prava čovjeka, nepovredivost vlasništva, očuvanje prirode i čovjekova okoliša, vladavinu prava i demokratski višestranački sustav. U okviru trećeg dijela, koji govori o zaštiti ljudskih prava i temeljenih sloboda, Ustav posebnu pozornost posvećuje zaštiti temeljnih gospodarskih prava i sloboda (čl. 48. – 53.a), koja su u zakonodavnom smislu postavljena suglasno najvišim standardima pravne stečevine Europske unije.“(Perkušić,2011)

Ipak unatoč svim naporima diskriminacija je ostala bitan problem današnjeg društva, jer ljudi se često degradiraju radi spola, rase, seksualne orijentacije (HTP, 2020): „Prepoznavanjem i djelovanjem protiv diskriminacije nad ženama, uspjeh protiv svih drugih oblika diskriminacije – klasne, rasne, etničke i dobne – bit će vjerojatniji i trajniji“. Stoga se protiv diskriminacije treba boriti svim silama i raspoloživim sredstvima, jer ona unosi nemir i stalnu netrpeljivost među ljude i društva iako za tim nema potrebe, jer ljudi su, bez obzira na svoju pripadnost i orijentaciju, stvoreni jednaki.

Ako se zadre dublje u povijest i pokuša naći odgovor na pitanje odakle potječe ljudska potreba za omalovažavanjem i stvaranjem neravnopravnosti neće se pronaći adekvatan odgovor, jer takav odgovor ne postoji. Ovdje možemo uzeti u obzir vjeru, koja prati ljude od davnina i propisuje način na koji bi ljudi trebali živjeti i čega se pridržavati, a iz donjeg citata vidimo da vjere propovijedaju poštivanje drugog:

„Sve religije zahtijevaju društveno odgovorno ponašanje tržišnih djelatnika. Kao moralna načela kojima bi se trebali voditi tržišni djelatnici, sve religije ističu pravičnost, poštenje, iskrenost, ispunjavanje obaveza odnosno ugovora. Katolička Crkva posebno naglašava poštivanje dostojanstva ljudske osobe i njena rada, skrb za zajedničko dobro i ljudska prava, suosjećanje, odnosno socijalnu osjetljivost. Znači, u četirima najvećim religijama svijeta postoje velike sličnosti glede temeljnih moralnih normi ponašanja na tržištu. Temeljno je pitanje današnjega gospodarstva u kojoj se mjeri sudionici tržišnih procesa pridržavaju pravila, a upravo u pridržavanju pravila odnosno provedbi moralnih načela vjera pomaže.“ (Haramija, 2015)

Kao najbolji odgovor po pitanju nastanka diskriminacije nameću se unutarnji ljudski porivi koji tjeraju ljude da ostale smatraju manje vrijednim od sebe samih iako za to nemamo nikakvih prava.

Ljudi su ljudima najveći neprijatelj, što je pokazala i povijest, pa se tako krenulo od početnih osvajanja i ugnjetavanja jednog naroda od strane drugog, pa sve do pretvaranje jedne cijele rase u roblje čiji život nije vrijedio ništa i nisu imali nikakvih prava. U suvremeno doba se pokušava stati na kraj diskriminaciji (Vilić, 2012): „U drugoj polovici XX. stoljeća ostvaren je značajan napredak u emancipaciji žena, ali to ne znači da su žene u potpunosti izborile ravnopravan status s muškarcima. One su i dalje potisnute iz glavnih društvenih tokova u mnogim zemljama suvremenog svijeta. Uzrok takvog stanja je u neravnomjernoj raspodjeli moći u društvu, a izvor velikim dijelom u tradicionalnoj kulturi, patrijarhalnoj svijesti i ekonomskoj nerazvijenosti društva.“ Hvalevrijedni su svi pothvati koji vode ka poboljšanju ravnopravnosti, ali to je dugotrajan proces koji se nikad neće dovesti do savršenstva, jer ljudska priroda se jako teško mijenja.

3.1. Ravnopravnost- temeljni pojmovi i podjele

Ravnopravnost se očituje u mnogim sferama društva, a ovdje će se pokušati istaknuti najranjivije skupine⁵:

- Žene- stoljećima su se žene smatrale manje vrijednih bićima od muškaraca, a izvor takve diskriminacije su prije svega fizičke predispozicije. Kroz povijest opstanak ljudskog roda je ovisio o fizičkom radu , a tu su muškarci bili superiorniji, te su se na temelju toga u društvenom poretku uzdizali iznad žena. Žene su služile samo za stvaranje potomstva, ostavljene bez puno prava. U 20-om stoljeću stvari su se bitno krenule na bolje po pitanju žena, ali je to još uvijek daleko od prihvatljive razine, jer se još u nekim dijelovima svijeta žene smatraju pripadnicama drugog reda.
- Djeca- kod djece postoji problem da su ona nemoćna da brane svoja prava što ih stavlja u vrlo ranjive skupine spram ovakvih nedaća poput ravnopravnosti. Roditeljima je data primarna obveza da zaštite djecu od diskriminacije, ali pošto u ponekim slučajevima i roditelji zakažu, u modernom svijetu postoje ustanove poput centra za socijalnu skrb koja treba voditi računa o zaštiti prava i dostojanstva djeteta.
- Rasa- kada je krenuo prvi oblik globalizacije u vidu kolonizacije javio se novi oblik diskriminacije, a to je podjela ljudi s obzirom na rasu. Stoljećima su bijelci smatrali da su superiornija rasa u odnosu na crnce i u skladu s time su se ponašali. U ratnim pohodima po Africi su osvajali teritorije i uzimali crnce u roblje, lišavajući ih ikakvih prava, te ih tjerali na bjesomučan rad koji bi najčešće završavao iscrpljenošću i smrću. Krajem 19.stoljeća ropstvo je napokon ukinuto, ali to nije u potpunosti riješilo ovaj problem, jer prema nekim procjenama u svijetu još uvijek postoji preko 30 milijuna ljudi u robovlasničkom položaju, a to su najčešće žene koje se zarobe i prodaju radi pružanja seksualnih usluga.
- Seksualna orijentacija- ovo je najnoviji oblik diskriminacije, koji je nastao u suvremenom svijetu. Donošenjem sve većeg broja zakona koji jamče slobodu, ljudi su se počeli osjećati sigurnije iznoseći neka svoja opredjeljenja koja su do tad skrivali. To ih je izvrgnulo izbacivanjem na margine društva čija su prava poljuljana. Danas su u većini država doneseni zakoni koji zabranjuju bilo kakvu diskriminaciju po

⁵ Izradio autor

spolnoj orijentaciji, ali još će trebati proći neko vrijeme da se to u potpunosti društveno prihvati.

Ravnopravnost je široko rasprostranjen pojam i diskriminacija je ušla u sve sfere društva, ali kako bi se zadržao fokus na ekonomskoj tematici, što je cilj ovog rada, pobliže će se objasniti ekonomska ravnopravnost. Ekonomska neravnopravnost se može promatrati kroz dvije glavne skupine:

1. Dohodovna nejednakost: „Ekonomske nejednakosti mogu se promatrati preko nejednake distribucije aktualne potrošnje ili dohotka, preko distribucije bogatstva ili čak ukupnog prihoda tokom čitavog života. U tom smislu proučavanje nejednakosti može biti usmjereno na kratkoročne i dugoročne nejednakosti. Aktualni dohodak ukazuje na nejednakosti u datoj vremenskoj točki, ali takve nejednakosti, ukoliko su izrazito privremene, mogu biti relativno neškodljive, kako sa etičkog stanovišta, tako i sa stanovišta njihovih posljedica po ekonomski sistem.“ (Babović, 2010)
2. Nejednakost na tržištu rada: „Drugo važno područje u kome se ispoljavaju i proučavaju ekonomske nejednakosti, jeste tržište rada. Ekonomska nauka se u ovom području usmjerava pre svega na analize procesa usklađivanja ponude i traženje rada, različitih formi segmentacije tržišta i zarade. Diskriminacija predstavlja jednu od najvažnijih prepreka ulasku na tržište rada. To je situacija u kojoj su pripadnici određenih grupa tretirani na drugačiji način prilikom ulaska na tržište rada ili nagrađivanja, ne zbog razlika u produktivnosti i kvalifikacijama, već zbog određenih karakteristika koje nisu povezane sa produktivnošću, kao što su rasa, spol, etnicitet i sl.“ (Babović, 2010)

3.2. Dohodovna neravnopravnost

Kako je diskriminaciju prilikom ulaska na tržište rada često vrlo teško dokazati ovdje će se u obzir uzeti dohodovnu neravnopravnost. Dohodovna neravnopravnost dolazi do izražaja kroz brojke, što omogućuje povlačenje poveznice između dohotka i ranjivih skupina. U razmatranje će se uzeti dohodovna neravnopravnost između spolova i rasa.

3.2.1. Dohodovna diskriminacija na temelju spola

Ovaj oblik diskriminacije je zasigurno najstariji od svih, jer prije nego je postojao odnos između država ili različitih rasa, postojao je odnos između žene i muškarca. Ako gledamo kroz povijest žene su uvijek bile podređene muškarcima i vrlo često je muškarac, kao glava obitelji, bio gospodar ženine sudbine. Pojavom industrijske proizvodnje došlo je do velike potražnje za radnom snagom što je dalo mogućnost ženama da vlastitim radom doprinose kućanstvu. To je poljuljalo stoljetnu vladavinu muškaraca i počela su se postavljati pitanja ravnopravnosti. Početkom 20-og stoljeća okupljaju se prvi pokreti za ravnopravnost žena nazvan feminizam (Babović, 2010): „Tek sa prodorom feminističkih pristupa, ekonomija i sociologija počinju da unapređuju razumijevanje rodnih ekonomskih nejednakosti. Iako izrazito heterogeni, feministički pristupi ukazali su na izražene nejednakosti u rodnim odnosima i na deprivilegiran položaj žena u društvima posve različitih tipova.“ Kao glavni problem ugnjetavanja žena u poslovnom svijetu se isticalo seksualno uznemiravanje, to jest od žena su se, prešutno ili neprešutno, tražile seksualne usluge kako bi ih se zaposlilo ili im se omogućilo napredovanje. Taj oblik diskriminacije je prisutan i dalje i teško će ga biti iskorijeniti, ali treba raditi na tome da ga se što više ograniči.

Velik problem u poslovnom ostvarivanju na tržištu rada kod žena je bio i taj što je preko 2/3 žena u svijetu bilo nepismeno radi njihove stoljetne uloge kućanica.

Tablica 1- Razina obrazovanja među spolovima

Razina obrazovanja stanovništva u Republici Hrvatskoj starog 15 godina i više									%	
	Osnovno obrazovanje			Srednjoškolsko obrazovanje			Fakultetsko obrazovanje			
	Ukupno	Žene	Muškarci	Ukupno	Žene	Muškarci	Ukupno	Žene	Muškarci	
1961	85.6	92.4	77.8	12.6	6.8	19.4	1.8	0.8	2.8	
1971	75.9	84.3	66.6	20.5	13.4	28.4	3.6	2.3	5	
1981	65.1	73.8	55.5	28.5	21.3	36.4	6.4	4.9	8.1	
1991	54	61.7	45.5	36.5	30.3	43.4	9.5	8	11.1	
2001	40.6	48.3	32.2	47.4	40.5	55	12	11.2	12.8	
2011 (1)	30.8	37.2	23.8	52.6	45.9	60	16.4	16.7	16	

1) razlika do 100% odnosi se na nepoznatu razinu obrazovanja

Izvor- Izradio autor prema podacima preuzetima sa DZS-a

U gornjoj tablici izvučeni su podaci za područje Republike Hrvatske u proteklih 50 godina. Prema tablici je vidljivo da su žene u tom cijelom periodu dosta zastupljenije u

osnovnom obrazovanju od muškaraca, što je i očekivano s obzirom da u Hrvatskoj ima više žena nego muškaraca, ali problem je u tome što žene vrlo često nisu nakon toga nastavljale školovanje nego su se posvetile kućanstvu i rađanju djece. Pa tako vidimo da se tek od 2000-ih situacija dovela u ravnotežu i da 2011-e po prvi put ima više žena sa fakultetskim obrazovanjem.

Takav nedostatak obrazovanja automatski gura žene na manje plaćene poslove, što je bilo izraženo 90-ih dok se još situacija nije dovela u ravnotežu (Hubinkova & Tomić, 2008): „Gotovo sva sociološka istraživanja u Republici Hrvatskoj u zadnjem desetljeću su potvrdila da je rukovođenje poduzećima u Republici Hrvatskoj „muški“ posao. Prema istraživanjima instituta za društvena istraživanja „Ivo Pilar“, među menadžerima se nalazi 94,3% muškaraca i 5,7% žena. Menadžeri u Hrvatskoj, prema istim izvorima, su osobe starije od 40 godina; najveći broj menadžera je u dobi od 40 do 49 godina. Riječ je o ljudima s bogatim radnim i rukovodnim iskustvom.“

To nije samo problem u Hrvatskoj, već i u cijelom svijetu:

„U 2005. godini na visokim menadžerskim pozicijama u SAD-u nalazilo se 8 % žena (1995. godine – 5%), u ovoj zemlji žene zarađuju 72% plaće svojih muških kolega, a od 25% najbolje plaćenih predsjednika Uprava u Europi nema nijedne žene. Žene se u gotovo svim razvijenim zemljama nalaze u sličnoj situaciji - čine skoro polovinu radne snage, postižu bolje rezultate u obrazovanju od muškaraca, one se tek oko 8% nalaze na višim nivoima hijerarhije u firmama, a za isti posao i isti nivo odgovornosti, žene zarađuju u prosjeku za jednu trećinu manje od svojih muških kolega (u Francuskoj je, na primjer, među najvišim menadžerima samo pet posto žena, a u Velikoj Britaniji među 400 direktora najvećih kompanija samo je 17 žena).“ (Vilić, 2012)

Nije problem samo u tome što žene ne mogu, unatoč istom stupnju obrazovanja, dobiti jednak posao, već što su one za jednak posao manje plaćene:

Tablica 2- Odnos plaća prema spolu

Obrazovni prag	Prosječna godišnja zarada		Odnos ženske zarade prema muškoj
	Muškarci	Žene	
			0.7
Manje od gimnazije	19 654	13 816	0.7
Završena gimnazija	26 515	18 323	0.69
Nezavršen koledž	31 566	22 227	0.7
Diploma koledža	39 115	28 042	0.72
Postdiplomski studij	49 650	33 771	0.69

Izvor- Izradio autor prema podacima iz Vilić, 2012

Vidimo prema gornjoj tablici, na primjeru SAD-a, da žene za jednak stupanj obrazovanja primaju otprilike 70% plaće muškaraca. Ipak, kad promatramo ove podatke trebamo imati na umu dvije vrlo bitne činjenice koje utječu na dohodak i radno mjesto žena. Prva je naravno trudnoća koja ženu izbaci na određeni period iz tržišnog natjecanja, pa je ženama samim time teško pratiti situaciju u poslovnom svijetu i ostati u koraku s promjenama. Druga je ta da žene puno lakše od muškaraca podnose gubitak posla i ostajanje kod kuće pa imaju i manju motivaciju za borbu i natjecanje za određene poslovne pozicije.

U proteklih dvadesetak godina vodile su se velike rasprave u svijetu na račun ove teme i stvari su se pokušale dovesti u koliku toliku ravnopravnost, iako radi gore navedenih činjenica kao i patrijarhalnog razmišljanja u pojedinim dijelovima svijeta, muškarci i žene teško će ikad biti u potpunosti ravnopravni u svojim primanjima. Najdalje u postavljanju ravnopravnosti je otišla Europska unija:

„Jedna od pet vrijednosti na kojima počiva Europska unija jeste upravo ravnopravnost, a u cilju njenog osiguravanja, kao i sprečavanja diskriminacije na osnovu spola, donesena je Povelja o osnovnim pravima. Svoju posvećenost rodnoj ravnopravnosti i jačanju rodne perspektive u svim politikama, Europska komisija EU potvrdila je 2010. godine usvajanjem Povelje o ženama u kojoj je definirano pet prioriternih oblasti – jednako pravo na ekonomsku nezavisnost, jednaka zarada za jednak rad ili rad jednake vrijednosti, ravnopravnost prilikom donošenja odluka, dostojanstvo, integritet i iskorjenjivanje rodno zasnovanog nasilja, rodna ravnopravnost u vanjskim aktivnostima.“ (Vilić, 2012)

Republika Hrvatska, kao članica Europske unije, mora se držati smjernica ove Povelje, što je dobro, jer ovo je jedini ispravan način da se žene nakon stoljetnih ugnjetavanja dovedu u ravnopravan položaj po svim ekonomskim i društvenim pitanjima u odnosu na muškarce.

3.2.2. Dohodovna diskriminacija na temelju rase

Ako se analizira diskriminaciju na temelju rase najupečatljivija je ona bijelaca nad crncima zbog stoljetnog robovlasništva. Prvi oblici robovlasništva javljaju kod drevnih naroda Sumerana i Egipćana koji su koristili ratne zarobljenike kao besplatnu radnu snagu. Međutim, prava ekspanzija robovlasništva započinje u 15.stoljeću kad kreću velika pomorska osvajanja i trgovanje sa crnim Afrikancima ponajviše radi berbe pamuka i duhana. Takva eksplantacija radne snage i ograničavanje temeljnih ljudskih prava potrajala je sve do 19.stoljeća kad se napokon u SAD-u i Europi počinju donositi prvi zakoni o zabrani ropstva, a 1948.godine UN donosi Deklaraciju o temeljnim ljudskim pravima gdje se zabranjuje bilo kakav oblik ropstva i trgovine ljudima. Ropstvo je najveći utjecaj ostavilo u SAD-u što je i razumljivo s obzirom da početci njihovog globalnog razvoja i proizvodnje leže na besplatnom radu robova. Iako je robovlasništvo zabranjeno 1865.godine poslije građanskog rata ono je svoje posljedice ostavilo i godinama nakon toga (Voting Right Act, 2004): „Većina američkih crnaca i potječe s Juga. Međutim, do 1964. – kada su konačno zakonski zabranjeni svi oblici rasne diskriminacije – u javnom životu juga to nije bilo baš očito. Bijelci su bili na svim važnim položajima, dok su crncima bili namijenjeni uglavnom fizički poslovi.“

Crnci su bili prisiljeni raditi fizičke poslove, jer su njihova prava godinama bila ograničavana što im je prije svega onemogućilo adekvatno školovanje kao temelj za pronalazak boljeg posla (Whalin & Block, 2017): „Robovlasnički zakoni su ih sprečavali da nauče čitati i pisati, pa su stope njihove pismenosti kontinuirano bile niže od onih autohtonih bijelaca; sudeći prema podacima Nacionalnog centra za statističke podatke u obrazovanju. Takva niža pismenost je naravno vodila gorim poslovima i nižim prihodima:

„Od 2014. prosječan prihod domaćinstva crnih Amerikanaca iznosi 35 481 dolar, što je najniži prihod među glavnim rasama, uključujući azijsku, bijelu, hispansku, rasu pacifičkih otoka te indijansku. Kao što je bio slučaj s europskim imigrantima i drugim pripadnicima bijele rase iz redova radničke klase u doba prohibicije, tako među crnačkim stanovništvom vlada manjak kvalificiranih radnika. To se može pripisati činjenici da i oni potječu iz ruralnih dijelova američkog Juga, gdje su radili kao nekvalificirani radnici sve do kraja Velike migracije 1970. Tome je pridonijelo i njihovo slabo obrazovanje te nizak broj fakultetski obrazovanih ljudi,“ (Whalin & Block, 2017)

Nedostatak adekvatnog školovanja ima puno veće društvene posljedice od same razlike u dohotku (Whalin & Block, 2017): „Stopa nezaposlenosti crnih Amerikanaca u današnje vrijeme je vjerojatno najvažniji uzrok njihove uloge u ilegalnoj prodaji droge, smrtnim slučajevima i zločinima koji su iz nje proizašli. Stopa zaposlenosti afroamerikanaca je u listopadu 2016. Iznosila 61,8%, što znači da više od jedne trećine crne zajednice ne pridonosi svojim radom, već se oslanja na vladine socijalne programe, crno tržište, trgovine droga, drugih roba i usluga ili kombinaciju svega ovoga.“ Prema svemu navedenom krajnje je vrijeme da se puno više pažnje posveti podizanju ljudske svijesti i poticanju ravnopravnosti kako bi se spriječili veći društveni nemiri i jednom zauvijek ugasila rasna segmentacija ljudi.

U Republici Hrvatskoj nikad nije bilo rasne podijele u ovom obliku, jer je preko 95% stanovništva bjelačke populacije, ali se u razmatranje može uzeti odnos većinskog stanovništva prema Romima, jer su Romi u Hrvatskoj u sličnom položaju kao crnci u SAD-u. Najveća prepreka Romima za ravnopravan status je nedostatak školovanja i adekvatnog posla (Unicef, 2014): „Pri HZZ-u evidentirano je 4499 osoba romske nacionalnosti, odnosno oko 1,5 % ukupnog broja nezaposlenih osoba. Romi čine tek 0,2 % ukupnog stanovništva RH, što znači da je nezaposlenost Roma tri do četiri puta (ovisno o dobnoj skupini i spolu) viša od one neromskog stanovništva.“ Taj nedostatak posla ih dovodi u vrlo težak društveno socijalni status:

„dohotkom nižim od 2,15 USD raspolaže 1,8 % Roma i 1,3 % ostalog stanovništva, dok dohotkom nižim od 4,30 USD raspolaže 9 % Roma i 5,5 % ostalih. Ako pretpostavimo

da je granica od 4,30 USD primjerenija hrvatskom društvu, tada možemo zaključiti da gotovo 9 % Roma živi u apsolutnom siromaštvu. Ipak, i podatak o dohotku nižem od 2,15 USD je indikativan. Prema stopi od 4,30 USD postoji statistički značajna razlika između Roma i ostalog stanovništva, što znači da apsolutno siromaštvo pogađa Rome više od ostalih.“ (Unicef, 2014)

Prema Ustavu Republike Hrvatske svaki stanovnik ima pravo na dostojanstven život pa kako navodi Unicef ovakvi podatci su alarmantni (2014): „Prema stopi relativnog siromaštva čak je 92,3 % Roma siromašno, kao što je siromašno i 42 % stanovništva koje živi u njihovoj neposrednoj blizini. Stopa relativnog siromaštva stanovništva koje živi u neposrednom susjedstvu Roma gotovo je dvostruko viša od hrvatskog prosjeka.“ Romi su izloženi najvećem obujmu diskriminacije na svim razinama društva, te nisu ravnopravni na tržištu sa ostalim stanovništvom, a to je kršenje ustavnog i tržišnog postulata o ravnopravnosti, pa treba uložiti dodatne napore kako bi se to spriječilo.

4. SUVREMENI NEOLIBERALNI KAPITALIZAM KAO IZVOR (NE)RAVNOPRAVNOSTI GRAĐANA

Suvremeni neoliberalni kapitalizam ima svoje prednosti i mane, koje su objašnjene u prethodnim poglavljima, a u ovom poglavlju će se pokušati dokazati ili odbaciti hipoteza ovog rada da kapitalizam negativno utječe na ravnopravnost građana. Sama hipoteza je potekla od činjenice da se bogatstvo u proteklih par desetljeća koncentrira u sve manjem broju ruku (Pavličić, 2013): „Statistički podaci pokazuju da se od 70-ih godina nejednakosti počinju znatno povećavati, te približavati granicama koje su bile početkom 20. stoljeća. Ova pojava se posebno odnosi na nejednakost vlasništva nad kapitalom: primjerice 2010. u SAD-u 10 % najbogatijih kontrolira: 71 % ukupnog kapitala, 40 % stanovništva u sredini: 25 %, a 50 % najsiromašnijih: tek 5 %. U srednjoj Europi nejednakost je nešto manje izražena, odnosno najbogatijih 10 % kontrolira 2010. oko 60 %, srednjih 40 % stanovništva: 35 %, a najsiromašnijih 50 % tek 5 % ukupnog kapitala.“ Takva povećanja koncentracija kapitala je omogućena prije svega usponom i razvojem globalizacije, koja je dala priliku vlasnicima kapitala da svoj kapital oplemenjuju u svim krajevima svijeta po sve većoj stopi povrata.

4.1. Globalizacija kao temelj za razvoj kapitalizma

Globalizacija je od iznimne važnosti za razvoj suvremenog kapitalizma, jer je izbrisala granice i učinila cijeli svijet globalnim selom. Kao što sama riječ kaže (Lončar, 2005): „Pojam globalizacije izveden je od riječi „global“ što znači ukupnost, a globalizam je način gledanja na zbivanja u globalu,“ to jest na cijelu svjetsku ekonomiju i tržište se gleda kao na jednu cjelinu. Proizvodi su postali dostupni u bilo kojem kutu svijeta, broj mogućih kupaca jako velik, a potencijalna zarada proizvođačima ogromna. Danas su kupci naviknuti na laku dostupnost proizvoda, a proizvođači na plasiranje istih bilo gdje i bilo kada, međutim unatrag par desetljeća to i nije baš bilo tako lako i bezbolno.

4.1.1. Nastanak globalizacije

Prije izlaganja teorija o nastanku globalizacije potrebno je dati definiciju kako bi se u potpunosti shvatilo značenje pojma globalizacija:

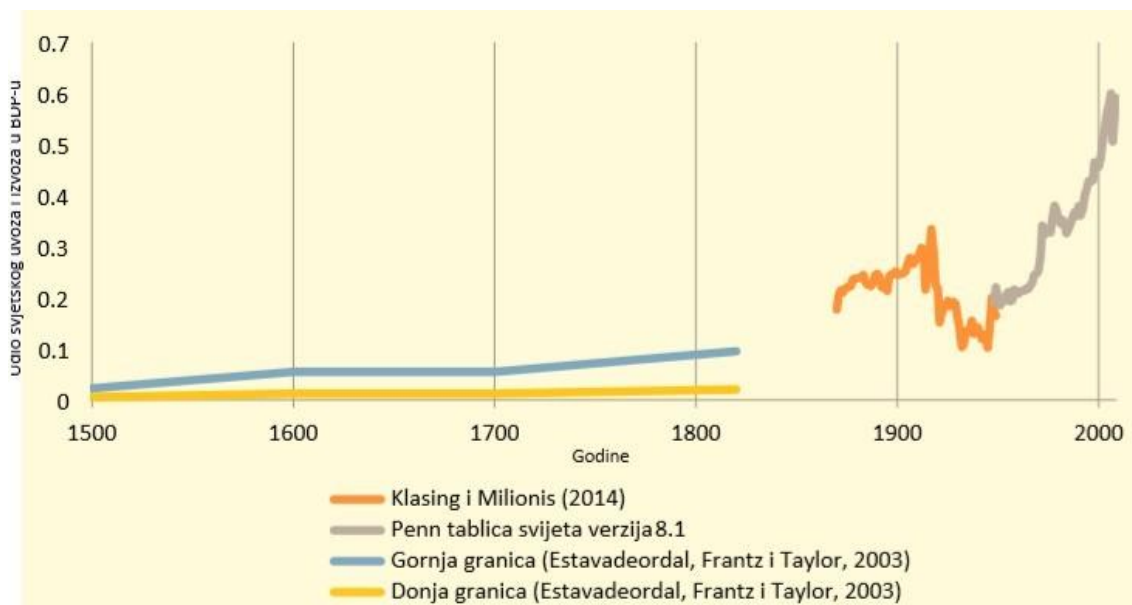
„Globalizacija je ekonomski, politički i kulturni proces koji u prvom redu označava stvaranje i utvrđivanje pravila jedinstvenog svjetskog tržišta sa slobodnom konkurencijom, a podrazumijeva cjelovito otvaranje prema vanjskom tržištu. Globalizacija podrazumijeva i gospodarstvo koje obilježava brži razvoj međunarodne trgovine, tj. otvaranje granica i nesmetanu razmjenu roba, ekspanziju inozemnog kapitala, rastući značaj trgovine usluga i izravnih inozemnih ulaganja, ukidanje carinskih barijera, udruživanje u pogledu investicija i drugih poduzetničkih pravila. Iz ekonomskog aspekta definicija globalizacije podrazumijeva proces otvaranja i liberalizacije nacionalnih financijskih tržišta, kao i njihovo stapanje u globalno tržište kapitala.“(Galović, 2017)

Kao što je vidljivo iz gornjeg citata, globalizacija zahtjeva potpuno otvaranje nacionalnih granica, pa to predstavlja i najveću prepreku točnog određivanja nastanka globalizacije, jer granice država su oduvijek imale veliki značaj.

Različiti autori različite povijesne događaje predstavljaju kao prekretnice za početak globalizacije, međutim nitko ne može s točnošću tvrditi da je baš taj događaj odigrao ključnu ulogu. Pa tako je i veliki Škotski ekonomist Adam Smith uvidio prednosti međunarodne razmjene, a te prednosti se prije svega očituju u tome da država maksimizirati profite od takve razmjene na dva načina: specijaliziranom proizvodnjom ili ekonomijom obujma. Ipak kako navode Gabrić & Jakovac (2016) nastanak globalizacije je najlakše promatrati kroz tri etape: „Genealoški promatran razvitak civilizacije, stoga i globalizacije obilježila su tri duga razdoblja. Unutar razdoblja prije Prvog svjetskog rata intenzivirana je međunarodna ekonomska razmjena, dok je period između dva svjetska rata u velikoj mjeri ograničio i fragmentirao međunarodne protoke kapitala. Prema Veselici (2007., str. 11-12), treća etapa započeta tijekom 50-tih godina 20. stoljeća ponovno revitalizira i financijsku integraciju dovodi do sadašnjeg stanja.“

Najvažnija etapa je posljednja, iza II.svjetskog rata; jer je tu došlo do potpune ekspanzije međunarodne razmjene:

Grafikon 1- Razvoj međunarodne trgovine⁶

Izvor- Preuzeto sa Galović, 2017

Kao što je vidljivo prema gornjem grafu udio izvoza i uvoza u BDP-a je bio minimalan do 20-og stoljeća, kad ta stavka preuzima primat i od iznimne je važnosti u BDP-u svake zemlje.

Takav uspon međunarodne razmjene ne bi bio moguć bez razvoja informatičkih znanosti koje su odigrale ključnu ulogu:

„Važan čimbenik jačanja moći korporacija i erozije uloge nacionalnih država u gospodarskim procesima jest informatička revolucija, tj. kompjutorizacija proizvodnih, komunikacijskih, finansijskih i upravljačkih procesa. Ta je revolucija snažno ojačala proizvodni potencijal, dinamičnost, fleksibilnost, učinkovitost, profitabilnost i konkurentnost velikih korporacija, omogućivši i potičući njihovu nezaustavljivu globalnu ekspanziju. Mrežno komunikacijsko i poslovno povezivanje gospodarskih subjekata na regionalnoj i globalnoj razini omogućeno je razvitkom umreženih, interaktivnih

⁶ Kretanje se promatra kroz višestoljetnu prizmu kako bi se dobio bolji uvid u važnost međunarodne trgovine u suvremenom kapitalizmu

računalnih sustava. Korporacije su sada mogle bez poteškoća locirati svoje pogone i njima upravljati na bilo kojoj točki planeta, premještajući ih na mjesta s najnižim troškovima proizvodnje, osobito u zemlje trećega svijeta sa deset i više puta jeftinijom radnom snagom, s manjim ili nikakvim porezima i s nižim ekološkim standardima“ (Mesarić, 2006)

Internet i računala, u novije vrijeme sve više i pametni telefoni, omogućavaju tvrtkama da uklone fizičke barijere poput fiksnih ureda ili osobnog nadgledanja proizvodnih pogona. U suvremenom poslovnom svijetu sve su više u upotrebi termini poput rada od kuće i online sastanci koji menadžerima daju mogućnost nadgledanja svojih podređenih i njihovih radnih procesa u bilo kojem trenutku i bilo gdje na svijetu.

Globalizacija kao takva je vrlo moćna i zahtjeva promijene u svim aspektima društva, a neke od najvažnijih su⁷:

1. Političke promjene- prije svega da bi sloboda tržišta u pojedinoj zemlji mogla zaživjeti i globalizacija uzeti maha potrebne su političke prilagodbe, to jest ljudi koji vode zemlju moraju imati otvorene poglede i pratiti svjetske trendove u donošenju zakona. Politika mora biti usmjerena prema što manjoj zakonskoj regulativi i prepustiti tržištu da se u što većoj mjeri samostalno regulira.
2. Ekonomske promjene- ulaskom na međunarodno tržište počinju vrijediti novi tržišni uvjeti, jer prije svega je, za razliku od domaćeg tržišta, teško procijeniti tko su sve konkurenti i otkud dolaze. Treba pratiti nove uvjete inovacija i razvoja, truditi se uvijek biti prvi, jer i mali krivi koraci imaju radikalne posljedice za tvrtku.
3. Kulturne promjene- otvaranjem vrata svijetu dolazi i do miješanja raznih kultura i običaja, koji se do tada možda i nisu toliko sretali. Brzina takvog miješanja najbolje se ogleda u sve većoj potrebi za zajedničkim svjetskim jezikom jezikom, jer ljudi su postali previše povezani, pa im jezična barijera predstavlja najveći problem.

⁷ Izradio autor

Kako se zahtijevalo od pojedinih država da smanje zakonsku represiju na tržište i ekonomiju tako se istodobno stvorila rupa, jer nitko nije bio u potpunosti odgovoran za ponašanje svjetske ekonomije. Tom se problemu doskočilo osnivanjem WTO-a:

Kada se govori o nastanku globalizacije svakako se mora spomenuti GATT (General Agreement on Tariffs and Trade) i značenje što ga je imalo smanjenje trgovačkih carina među zemljama. Ono je, uz ostalo, pridonijelo njihovom jačem međusobnom trgovinskom povezivanju. GATT je osnovan 1947. i temeljio se na klauzuli o najvećim pogodnostima. Iz nje proizlaze tri temeljna načela: načelo recipročnosti, načelo liberalizacije i načelo nediskriminacije. Načelo recipročnosti odnosi se na to da trgovačke olakšice koje potpisnice GATT-a priznaju jedna drugoj, moraju biti jednake za obje strane. Kasnije je to načelo ublaženo u korist zemalja u razvoju. Načelo liberalizacije podrazumijeva postupno smanjivanje carina i drugih ograničenja, a načelo carinske nediskriminacije da se dvostruke carinske olakšice između dviju potpisnica moraju primijeniti na sve članice GATT-a. Carinske stope također se ne smiju jednostrano povećavati. U godini osnivanja GATT-u su pristupile 23 zemlje, a kasnije se taj broj neprestano povećavao. GATT je 8. prosinca 1994. preimenovan u WTO (World Trade Organization) na kraju urugvajskog kruga pregovora i ministarske konferencije u Marakeshu. WTO je počeo djelovati 1995., a financira se doprinosima potpisnica prema njihovom udjelu u trgovini među članicama. U članstvu su 134 države.“ (Lončar, 2005)

Danas je WTO jedna od najmoćnijih svjetskih organizacija, koja donosi sve propije i regulative za međunarodnu razmjenu, te rješava sporove zaraćenih strana. U laičkom gledanju države članice su prenijele na WTO svoja prava o reguliranju vlastite nacionalne ekonomije kako bi se stvorilo međunarodno tržište na kojem vrijede jednaka pravila za sve zemlje potpisnice.

4.1.2. Pozitivne i negativne posljedice globalizacije

Kao svaka pojava, tako i globalizacija ima svojih prednosti i nedostataka, a ovaj ulomak će pokušati prezentirati neke od njih⁸:

Pozitivne posljedice:

- Razvoj novih tehnologija- globalizacija svojom masovnom konkurencijom potiče pojedince da postaju sve kreativniji kako bi mogli ostati konkurentni, jer svjetsko tržište ne trpi prosječnost. Iako se često ta sumanuta potraga pojedinaca za inovacijom smatra negativnom posljedicom jer povećava nejednakost među zemljama ta kritika nije opravdana, jer kako navodi autor Nakić (2019) od tih inovacija nerijetko svi imamo korist: „uzmimo za primjer druge američke uspješne poduzetnike. Recimo, Brian Acton i Jan Koum, koji su kreirali WhatsApp, aplikaciju koja omogućuje besplatnu telefonsku službu za 1,5 milijardu korisnika u cijelom svijetu. Njih dvojica su se na toj aplikaciji obogatili i to je sigurno utjecalo na povećanje ekonomske nejednakosti u SAD-u, ali njihov proizvod je dao veliku vrijednost korisnicima tako što im je smanjio troškove komuniciranja.“ Da bi svijet išao naprijed, ljudi moraju istraživati i razvijati nove stvari, a nema boljeg poticaja od novčanog, stoga se ovo velikim djelom uzima kao pozitivna posljedica.
- Udruživanje- najnovija etapa globalizacije je nastala kao odgovor na svjetske ratove u prvoj polovici 20-og stoljeća, a pokušava povezati zemlje u saveznike kako bi bili što konkurentniji i ostvarivali maksimalan profit od globalizacije. Danas smo svjedoci mnogih regionalnih suradnji i korporacija koje svoje pogone prostiru na nekoliko susjednih zemalja. To je doprinijelo stabilnosti i miru u svijetu.
- Neovisnost potrošača- informatička povezanost omogućila je pojedincu da samostalno istražuje tržište i traži sebi najpovoljniji proizvod bez suvišnog pritiska monopolista na domaćem tržištu. Kako navode pojedini autori (Gabrić & Jakovac, 2016) „On stoga sada više nije samo potrošač, već postaje aktivna jedinka“ koja samostalno može odlučivati što i od koga želi kupovati.
- Obrazovanje- kako je svijet postao globalno selo radna snaga je postala dosta fluidna što omogućuje pojedincima sa boljim kompetencijama da pronađu bolji posao. Takvo

⁸ Izradio autor uz pomoć znanstvenih izvora

natjecanje na tržištu rada potaklo je veliku većinu radne snage da sve više ulaže u svoje obrazovanje što u konačnici dovodi do podizanja razine znanja među cjelokupnom populacijom.

- Zaštita okoliša- ovo je vrlo upitna pozitivna posljedica, jer iako mnoge svjetske korporacije izdvajaju velika financijska sredstva za zaštitu okoliša, mnogi se autori slažu da to čine prvenstveno iz razloga poreznih olakšica i ispravljanja svojih grijeha iz prošlosti (Mesarić, 2006): „Neke korporacije vole isticati svoju dobrotvornu, filantropsku djelatnost želeći pokazati da im je stalo do društvene zajednice i očuvanja okoliša. No čak i Milton Friedman, najgorljiviji teoretičar i zagovornik neoliberalne ekonomije, tvrdi da se radi o običnom licemjerju.“ Ali kako bilo svako ulaganje u zaštitu i očuvanje okoliša treba smatrati pozitivnom posljedicom.

Negativne posljedice

- Eko sustavi- kao što je gore navedeno, globalizacija se smatra ubojicom eko sustava i prirodne ravnoteže, jer radi prevelike konkurencije svi žele biti prvi bez obzira kolike to posljedice imalo na čovječanstvo. Bjesomučno se eksplantiraju svi prirodni resursi što uvelike narušava biljni i životinjski svijet, a samim time ugrožava opstanak svih nas.
- Globalna izloženost- cilj globalizacije je bio ujediniti cjelokupno svjetsko tržište u jednu cjelinu, ali to stvara i jedan veliki problem. Ekonomija ima svoje uspone i padove, a u ovakvom udruženju prilikom pada svi su izloženi i nitko nema mogućnost potražiti pomoć od svojih susjeda, pa kriza ima puno jači odjek nego kad je prije dolazilo do kriza u samo pojedinim zemljama.
- Uništavanje posebnosti i kultura- globalizacija je potakla veliku mobilnost ljudi što dovodi do miješanja različitih naroda i kultura. To u principu i nije loše, jer različitosti mogu dovesti do novih pozitivnih pomaka, ali ipak postoji veliki broj pojedinaca koji se protive tome (Lončar, 2005): „Danas se procesu globalizacije širom svijeta suprotstavljaju antiglobalisti. Česti su odgovori na globalizaciju regionalizam, patriotizam i nacionalizam s ciljem da se, u većoj ili manjoj mjeri, očuvaju nacionalne i kulturne posebnosti te donekle zaštititi ekonomska neovisnost. Ova otpornost pojedinaca u nekom okruženju toliko uzme maha da dovodi do nemira i ratova, a to se pod svaku cijenu želi izbjeći.

- Siromaštvo- iako će nejednakosti biti tema narednih poglavlja, potrebno je i kao negativnu posljedicu globalizacije navesti povećanje razine siromaštva među zemljama. Sve države nisu jednako spremne dočekale globalizaciju što je onim spremnijima osiguralo bolje startne pozicije (Galović, 2017): „Države bogatog Sjevera ostvarile su uspjeh. Naime, koristeći prednost u vlastitim startnim pozicijama i znanjem koje se odnosi na globalizacijski proces, iskoristile su situaciju na najbolji mogući način i time zauzele čelne pozicije.

4.1.3. Multinacionalne tvrtke kao glavno obilježje suvremenog kapitalizma

Iako multinacionalne tvrtke nisu suštinski vezane uz temu ovog rada, potreba za njihovim kratkim izlaganjem u ovom poglavlju nastala je iz razloga što je (Galović, 2017): „Razvoj multinacionalnih poduzeća bio je često predmet kritika, posebno usmjerenih prema gorućim problemima ekonomske nejednakosti i siromaštva država. Kritičari tvrde kako multinacionalna poduzeća predstavljaju jedan od glavnih čimbenika produbljivanja nejednakosti.“ Pojava korporacija, koje svoje poslovanje šire na inozemna tržišta, nije striktno vezano uz početak moderne globalizacije, već se temeljem njihovog nastanka može smatrati prva industrijska revolucija, ali je globalizacija pogodno tlo za njihovo masovno širenje. U proteklih nekoliko desetljeća njihovo se poslovanje toliko proširilo da matične zemlje polako gube na značenju:

„Zemlje posredstvom globalizacijskih učinaka postaju svjetski entiteti, što implicira na to da multinacionalne kompanije više nisu vezane isključivo samo za državu u kojoj imaju sjedište. Takav način organiziranja proizvodnje vodi ka globalizaciji financija i globalizaciji industrije te se iz tih procesa rađa fenomen tzv. off-shore kompanija. Off-shore kompanije su deterritorijalizirane te ih sa sjedištem ne povezuju nikakve kulturološke i povijesne veze.“ (Gabrić & Jakovac, 2016)

Takve korporacije u svojoj matičnoj zemlji zadržavaju sjedište i iz tog sjedišta vuču sve ključne poteze, a u inozemstvu otvaraju podružnice koje zadane upute realiziraju. Preko 90% sjedišta je nalazi u SAD-u, Europi i rastućem divu Kini što je i očekivano, jer su najrazvijeniji dijelovi svijeta koji potiču razvoj takvih korporacija.

Otvaranje podružnica u inozemstvu nije lak korak, koliko god tvrtaka bila moćna, jer se nailazi na razne poteškoće poput različitosti u kulturi i nestabilnosti vlasti što može uvelike naštetiti poslovanju. Međutim i takve korporacije imaju veliki utjecaj na domaće stanovništvo (Galović, 2017): „Multinacionalna poduzeća imaju položaj koji im omogućuje utjecaj na različite segmente života svakog pojedinca. One utječu na politiku, gospodarstvo i blagostanje neke zemlje, ali svojim suptilnim mehanizmima utječu i na kulturu, običaje i tradiciju.“ Također poboljšavaju ekonomsku sliku manje razvijenih zemalja, jer omogućuju zapošljavanja i druga davanja koja povećavaju prihode u zemlji. Ipak brojni kritičari spočitavaju korporacijama tako zvano moderno ropstvo, to jest eksplantaciju domaće radne snage davajući im uvjete koji su daleko od uvjeta koji imaju radnici u matičnoj zemlji tvrtke.

Najveće svjetske korporacije se uglavnom bave najunosnijim poslovima (Pavlišić, 2013): „Najveće korporacije najčešće se bave industrijom nafte ili bankarstvom, te imaju ogromnu financijsku moć, a time i moć u pregovorima, posebno prilikom ulaska na tržišta manje razvijenih zemalja.“ Takvi unosni poslovi osiguravaju jako veliki povrat na uloženo što korporacije stavlja u položaj najvećih svjetskih ekonomskih entiteta (Pavlišić, 2013): „U globalnim razmjerima važan je utjecaj i dominacija multinacionalnih korporacija. Statistička je činjenica da su prihodi najvećih svjetskih korporacija veći od BDP-a pojedinih zemalja.“

Tablica 4- Usporedba BDP-a država i multinacionalnih poduzeća u 2015. godini

Država	BDP mil. \$	Multinacionalna poduzeća	Prihodi u mil. \$
Belgija	487.674	Royal Dutch Shell	484.692
Argentina	474.954	Exxon Mobile	452.926
Austrija	398.594	Wall-mart Stores	226.95
Južna Afrika	384.315	BP	386.463
Venezuela	382.424	Sinopec Group	375.215
Danska	303.424	China Nacional Petroleum	352.338
Egipat	256.729	State Grid	259.142
Grčka	249.201	Chevron	245.62 kn
Izrael	240.894	Conocophillips	237.727
Pakistan	231.879	Toyota Motor	235.364
Portugal	212.72	Total	231.58
Irak	212.501	Wolkswagen	221.551
Irska	212.051	Japan Post Holding	211.019
Češka	196.072	Glencore Internacinal	186.152
Rumunjska	169.385	Gazprom	157.831

Izvor- izradio autor prema podacima Galović, 2017

Kao što vidimo na gornjoj tablici tu se ne radi samo o zemljama trećeg svijeta već se i jake Europske zemlje teško nose sa najmoćnijim korporacijama. Ako prihode korporacija uzmemo u ukupnom iznosu podatci su još zastrašujući:

„U 2012. godini 40 najvećih multinacionalnih poduzeća ostvarilo je prihode u iznosu od 7,9 bilijuna američkih dolara, što je otprilike u razini od 11% svjetskog BDP-a. U odnosu na 2011. godinu, njihovi su prihodi narasli za 1,4%. Naime, kada bi se 40 najvećih multinacionalnih poduzeća i njihovi prihodi integrirali u BDP jedne imaginarne zemlje, onda bi to bila treća najveća zemlja na svijetu po ostvarenom BDP-u. Zanimljiva je činjenica kako 40 najvećih multinacionalnih poduzeća zapošljava otprilike 12,8 milijuna ljudi, tj. oko 0,4% svjetskog radno aktivnog stanovništva, što je više od ukupnog stanovništva Grčke. Primjera radi, Exxon Mobil ostvario je 28% rasta u odnosu na 2011. godinu, čime su ostvareni veći prihodi od Wal-Marta, a usporedno je nadmašena i razina BDP-a Austrije i Južne Afrike.“ (Galović, 2017)

Prema tekućim trendovima multinacionalne tvrtke ne planiraju stati, baš naprotiv, njihovi prihodi rastu iz godine u godinu, pa će prema svemu sudeći još desetljećima biti glavni krojač ekonomske sudbine svijeta.

4.2. Kapitalizam- proizvođač ekonomske nejednakosti

Kada se spomene nejednakost tu se prije svega u vidu ima ekonomska nejednakost između pojedinaca ili zemalja. Prilikom spomena ekonomske nejednakosti prosječnom promatraču prvo na pamet padne dohodovna nejednakost, ali to je vrlo složen pojam koji se, ovisno o autorima, dijeli na nekoliko bitnih područja (European Commission, 2017):

1. „Dohodovna nejednakost: odnosi se na način raspodjele dohotka ostvarenog u gospodarstvu među stanovništvom. Obično se izračunava na razini kućanstva (tj. zbrajanjem dohodaka svih članova kućanstva) i ponderira se brojem članova kućanstva i njihovom dobi.“
2. „Nejednakost u bogatstvu: dohodovna nejednakost nije velika, nejednakost u bogatstvu posljednjih se godina povećava. Općenito je bogatstvo uglavnom neravnomjernije raspodijeljeno od dohotka zbog nasljeđivanja i porasta cijena nekretnina.“

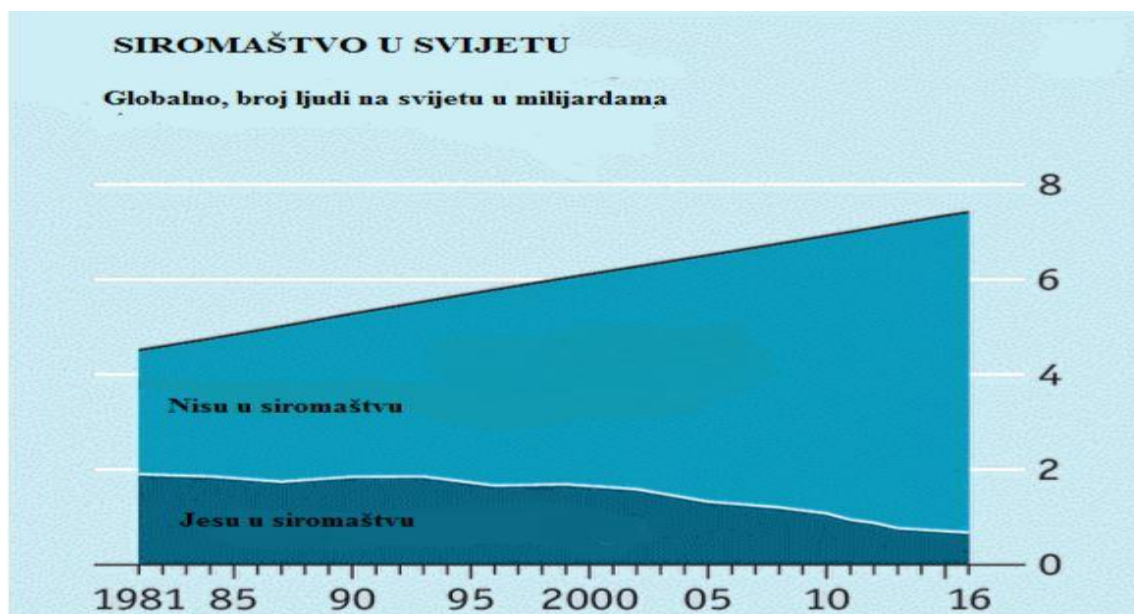
3. „Nejednakost plaćanja: ovisna je o razlici u prihodima pojedinca. Plaćanje se pritom odnosi samo na plaćanja iz zaposlenja i može biti po satu, mjesečno ili na godišnjoj razini. Najčešće je plaćanje tjedno ili mjesečno, a može uključivati i bonuse. Nejednakost plaćanja tako opisuje razlike u plaćanju ljudi, a može se odnositi na određeno poduzeće ili na primjerice sva plaćanja u jednoj zemlji.“ (El Balawi, 2018)
4. Nejednakost mogućnosti: „dohodovnom nejednakosti mjere se ishodi, ali ovdje je riječ o kombinaciji i mogućnosti pruženih pojedincu po rođenju, njegovim životnim izborima i sreći. Iako je mogućnosti teško izmjeriti, zajamčiti svima jednake mogućnosti za uspjeh cilj je politike za koji postoji jasniji konsenzus za djelovanje nego što je slučaj s ciljem postizanja jednakih ishoda.“ (European Commission, 2017). Nejednakost u mogućnostima u zapadnom svijetu ponajviše dolazi do izražaja kroz privatizaciju školovanja (Mesarić, 2006): „Tipičan primjer neoliberalnog vala totalne privatizacije dioničko je društvo Edison Schools koje u ime lokalnih vlasti u SAD upravlja dijelom osnovnih i srednjih škola (godine 2003. upravljalo je sa 133 škole u kojima je bilo 77.000 učenika). No to je „obrazovno poduzeće“ samo jedno od 40 drugih sličnih poduzeća koja se u SAD nazivaju EMO (Educational Management Organization), a koja ubrzano razvijaju “tržište obrazovanja” i koja namjeravaju privatizirati veliki dio školskog sustava - od dječjih vrtića do srednjih škola.“ Iako se takva privatizacija pravda još većim uspjesima u obrazovanju, jer će i profesori i učenici davati više od sebe, to i nije baš istina. Tim potezom se siromašnom djelu izbija jedina mogućnost popravljivanja svog statusa, jer dobar dio njih nema za privatne škole, pa je samim time sad i kvaliteta njihovog školovanja lošija od kvalitete bogatog stanovništva.

Nejednakost je u fokusu svjetske javnosti, jer ona potiče ljude da se jedni prema drugima odnose bez dostojanstva (Brkljačić, 1979): „Bogati diktiraju zakone trgovine, oni otimaju vlasništvo sitnih robnih proizvođača i stavljaju radnike u isti položaj sa strojevima, po potrebi zamjenjujući jedne drugima. Sve to vodi gubitku ljudskog dostojanstva i sreće.“ Nije samo stvar dostojanstva, već i puno gore, u suvremenom svijetu gdje vlada izobilje, ljudi su još uvijek gladni:

„U suvremenom svijetu 21. stoljeća ostvaruje se visoka razina blagostanja, ali je svjetski dohodak neravnomjerno raspoređen. U svijetu u kojem globalni BDP iznosi preko 75

bilijuna USD, glad i krajnje siromaštvo ne bi trebali postojati, društvene nejednakosti trebale bi se smanjivati, a ne povećavati. Međutim, prikazani statistički podaci i rezultati istraživanja Ujedinjenih naroda i Svjetske banke pokazuju još uvijek veliki broj krajnje siromašnih, rastuće ekonomske nejednakosti i na usporavanje humanog razvoja na globalnoj razini. Postojeći stupanj nejednakosti na globalnoj razini je vrlo visok i postaje jedan od najvećih izazova za budući svjetski gospodarski razvoj.“ (Pavlišić, 2013)

Grafikon 2- Broj ljudi u siromaštvu (Manje od 1,90\$ dnevno)

Izvor- Preuzeto sa Antunović, 2018

Iako se vidi po gornjem grafu da se siromaštvo kroz desetljeća smanjiva, stopa smanjivanja je premalena s obzirom na brzinu svjetskog napretka. Azija je unatrag nekoliko desetljeća smanjila broj siromašnih prvenstveno zahvaljujući Kini, dok je Afrika sve problematičnija (Antunović, 2018): „Do 2013. godine ti brojevi su se drastično promijenili i to ponajviše zbog Kine (istočna Azija). Konkretno ukupno je u siromaštvu tada živjelo cca. 750 milijuna ljudi, od toga u Africi su broj povećao na 390 milijuna, ali je u južnoj Aziji taj broj pao na 260 milijuna, dok je najveći pad ostvaren u istočnoj Aziji (čitaj Kina) na samo 70 milijuna.“ Ovih 750 milijuna ljudi živi u ekstremnom siromaštvu gdje je velika stopa smrtnosti zbog izrazito loših životnih uvjeta (El Balawi, 2018): „Svake godine zbog bolesti uzrokovanih onečišćenom vodom i zrakom umire 8 milijuna djece dok 50 milijuna djece ima mentalna ili fizička oštećenja zbog neadekvatne ishrane,

a 130 milijuna djece nema pristup obrazovanju.“ Međutim podatci su još strašnji ako za smjernice uzmemo naputke Svjetske banke koja smatra da je siromašna svaka osoba koja dan preživljava sa manje od jednim dolarom, tada dolazimo do brojke da je preko 1.3 milijarde ljudi na svijetu siromašno.

Kako navodi Šonje (2014): „Piketty tumači da u modernim društvima djeluju sile koje utječu na smanjenje nejednakosti, kao i sile koje utječu na njeno povećanje. Na smanjenje nejednakosti utječu proizvodnja i difuzija znanja te funkcioniranje tržišta odnosno mobilnost kapitala i rada. Na povećanje nejednakosti utječe odnos između stope povrata na kapital (r) i stope rasta (g). Kada u dugom roku vrijedi $r > g$, nejednakost u raspodjeli raste, i obratno.“ Stoga mogućnost smanjenja nejednakosti je u našim rukama i na tome treba početi raditi što prije i što jače, jer nejednakost ne stvara samo ekonomske posljedice već i (Crkvenčić, 2018):

- „Socijalne posljedice- te nejednakosti slabe socijalnu mobilnost, razbijaju socijalnu koheziju, oštro polariziraju društvo te razaraju demokratski politički sustav i privredu. Analize potvrđuju čvrstu povezanost između visoke dohodovne nejednakosti i slabljenja socijalne mobilnosti, što znači da društvenu poziciju ljudi sve više određuje pripadnost klasi ili statusnim grupama, a sve manje njihove funkcionalne karakteristike.“
- „Političke posljedice- kako raste ekonomska nejednakost, tako slabi povjerenje u druge ljude, socijalne, etničke, rasne i vjerske skupine te u političke i druge društvene institucije. Društva s ogromnim rasponima prihoda su nestabilna društva u svakom pogledu i često na rubu otvorenih unutarnjih sukoba.“

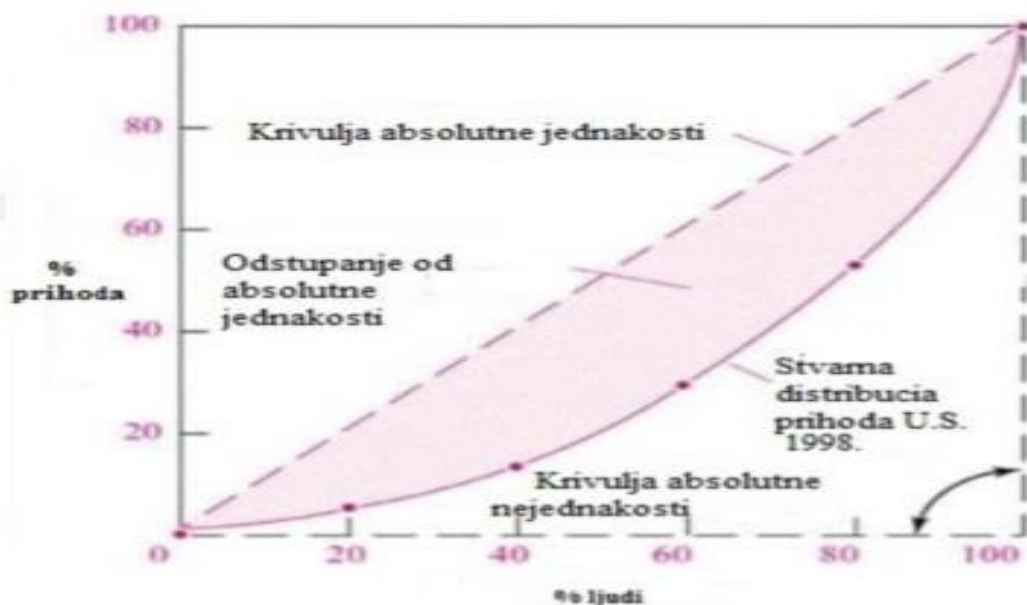
Sve te posljedice destabiliziraju mir i sigurnost, jer su siromašni ljudi vrlo često gurnuti na marginu društva i njihovo dostojanstvo je poljuljano (Odoabaša, 2012): „Svugdje gdje se nejednakosti prijeteći šire, rastu i sukobi u društvu, stupanj njegove destabilizacije i problemi u svezi cjelovitog i održivog zadovoljavanja ukupnosti socijalnih potreba pripadnika svih dijelova društva. Siromaštvo se, naime, ne može svesti jedino na izostanak ili zaostajanje prihoda, već ono i potlačenost, isključenost, nesigurnost, osamljenost i poniženost.“

Ipak ovaj rad se nema namjeru baviti na koji način spriječiti siromaštvo i nejednakost već kako kapitalizam utječe na tu nejednakost. Da bi se dobio odgovor na to pitanje treba problem prikazati pomoću brojki, a za to se najčešće koriste Lorenzova krivulja i Ginijev koeficijent.

Lorenzova krivulja

Lorenzova krivulja grafički prikazuje stupanj jednakosti i ona se koristi za prikazivanje nejednakosti u raspodjeli bogatstva i dohotka (Proleksis enciklopedija, 2020): „Ime je dobila prema amer. statističaru M. O. Lorenzu koji je tu krivulju 1905. predložio kao sredstvo usporedbe nejednakosti raspodjele dohotka u SAD-u.“ Na jednoj osi se pokazuje postotak dohotka, a na drugoj postotak kućanstva (Proleksis enciklopedija, 2020): „Potpuna jednakost u distribuciji postoji kada je Lorenzova krivulja pravac koji zatvara kut s koordinatnim osima od 45 stupnjeva i prolazi kroz ishodište.“

Slika 1- Lorenzova krivulja

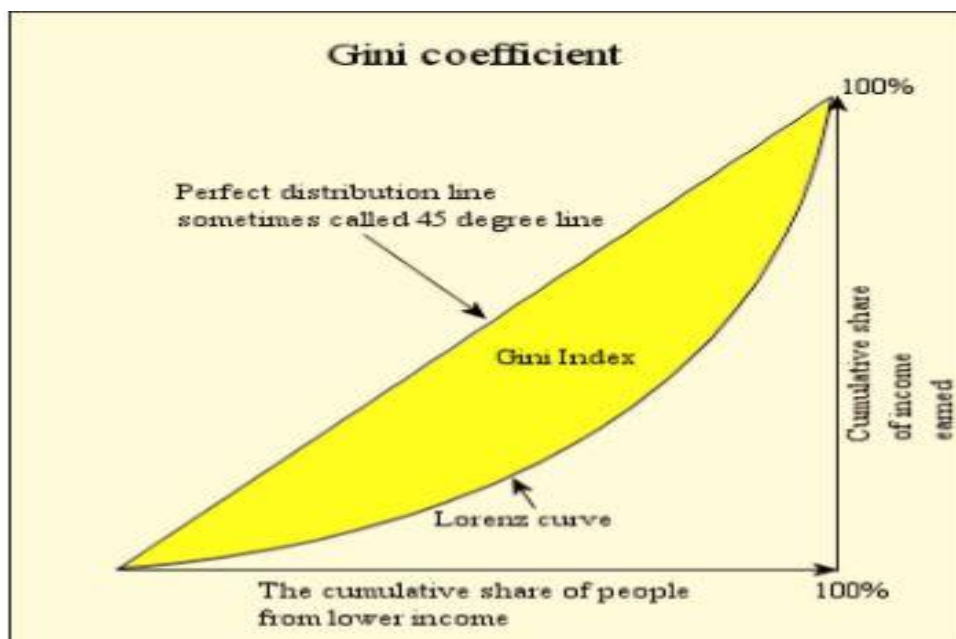
Izvor-Preuzeto sa Antunović, 2018.

Ginijev koeficijent

Ginijev koeficijent predstavlja osjenčani dio na Lorenzovoj krivulji (El Balawi, 2018): „Gini koeficijent mjera je nejednakosti distribucije i često se koristi pri mjerenju ekonomske nejednakosti unutar grupe ili među različitim grupama. Ovu je mjeru razvio

talijski statističar Corrado Gini i numerički je pokazatelj neravnomyernosti raspodjele dohotka u društvu. Ginijev koeficijent jednak je površini između stvarne krivulje nejednakosti i krivulje apsolutne jednakosti dohotka pomnoženo s dva te što je Gini koeficijent veći, veća je i nejednakost raspodjele dohotka.“

Slika 2- Ginijev koeficijent

Izvor- Preuzeto sa EL Balawi, 2018

Ginijev koeficijent ima distribuciju od 0 do 1, ako je 0 onda se govori o savršenoj jednakosti, a ako je 1 onda se radi o savršenoj nejednakosti dohotka. U narednim poglavljima pokušat će se objasniti nejednakost u svijetu pomoću ova dva modela.

4.2.1. Nejednakost u svijetu

U tablici ispod dati su podatci Ginijeva koeficijenta za sve svjetske zemlje, za koje postoje takvi službeno raspoloživi podatci. Prije nego se pristupi promatranju tablice treba shvatiti značenje dolje navedenih apsolutnih brojki, pa tako što je broj bliže nuli znači da je nejednakost u pojedinoj zemlji manja, dok suprotno tome, što je broj bliže 100 znači da je nejednakost u zemlji veća.

Tablica 5- Ginijev koeficijent zemalja raspodjele dohotka u 2013-oj godini⁹:

Država	Gini	Država	Gini	Država	Gini
Camoros	64.3	Angola	42.7	Sijera Leone	35.4
Nambija	63.9	Gruzija	42.1	Sudan	35.3
Južnoafrička Rep	63.1	Kina	42.1	Latvija	34.8
Mikronezija	61.1	Gabon	41.5	Španjolska	34.7
Haiti	59.2	Obala Bjelokosti	41.5	Nigerija	34.6
Zambija	57.5	Katar	41.1	Albanija	34.5
Honduras	57	Maroko	40.9	Island	34.3
Bolivija	56.3	SAD	40.8	Grčka	34.3
Rep. Centralna A	56.3	Nikaragva	40.5	Indija	33.9
Gvatamala	55.9	Mauritanija	40.5	Švicarska	33.7
Kolumbija	55.9	Senegal	40.3	Hrvatska	33.7
Brazil	54.7	Rusija	40.1	Etiopija	33.6
Lesoto	52.5	Turska	40	Kirgistan	33.4
Paragvaj	52.4	Đibuti	40	Moldavija	33
Čile	52.1	Burkina Faso	39.8	Mali	33
Panama	51.9	Čad	39.8	Belgija	33
Svazi	51.5	Gvineja Bisau	39.4	Nepal	32.8
Ruanda	50.8	Tajland	39.4	Poljska	32.7
Sveti Toma i Prin	50.8	Togo	39.3	Kanada	32.6
Kostarika	50.7	Izrael	39.2	Bangladeš	32.1
Zelenortski otoci	50.5	Kamerun	38.9	Armenija	31.3
Ekvador	49.3	Benini	38.6	Slovenija	31.2
Nigerija	48.8	Iran	38.3	Mađarska	31.2
Salvador	48.3	Libija	38.2	Nizozemska	30.9
Peru	48.1	Indonezija	38.1	Irak	30.9
Kenija	47.7	Butan	38.1	Egipat	30.8
Gambija	47.3	Jemen	37.7	Luksemburg	30.8
Kongo	47.3	Litva	37.6	Tadžikistan	30.8
Dominikanska re	47.2	Maldivi	37.4	Pakistan	30
Meksiko	47.2	Tanzanija	36.7	Srbija	29.6
Malezija	46.2	Uzbekistan	36.7	Austrija	29.2
Mozambik	45.7	Laos	36.7	Kazahstan	29
Južni Sudan	45.5	Mongolija	36.5	Gna gora	28.6
Jamajka	45.5	Šri Lanka	36.4	Njemačka	28.3
Urugvaj	45.3	BIH	36.2	Bugarska	28.2
Venezuela	44.8	Tunis	36.1	Rumunjska	27.4
Argentina	44.5	Ujedinjeno Kraljestvo	36	Afganistan	27.2
Demokratska Re	44.4	Italija	36	Finska	26.9
Uganda	44.3	Kambođa	36	Slovačka	26
Madagaskar	44.1	Estonija	36	Norveška	25.8
Malavi	43.9	Sirija	35.8	Jordan	25.4
Filipini	43	Vijetnam	35.6	Švedska	25
Gana	42.8	Gvineja Bisau	35.5		
Fidi	42.8	Palestina	35.5		

Izvor- Izradio autor prema podacima preuzetim sa United Nations Development Programme)

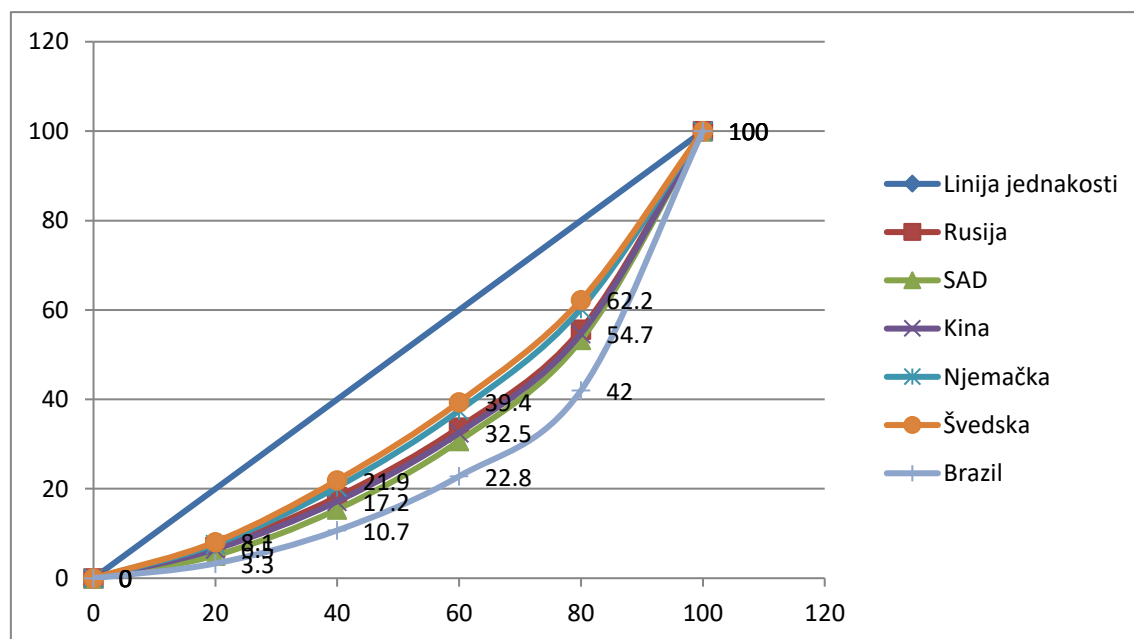
Ako sada promotrimo tablicu uočit ćemo da se na vrhu nejednakosti nalaze siromašne zemlje Afrike i nedovoljno razvijene zemlje Južne Amerike čiji Gini mahom prelazi 40, dok je na dnu mješovit sastav predvođen Europskim zemljama. Nadalje, promatrajući

⁹ Nisu dostupni noviji podatci

tablicu upadljiv je podatak velike nejednakosti u SAD-u, čiji je stupanj nejednakosti podjednak njihovim najljućim rivalima Rusiji i Kini. Najniži stupanj nejednakosti je u Švedskoj, što je i očekivano s obzirom da su Skandinavci poznati po svom tako zvanom „skandinavskom socijalizmu“.

Prema podacima Svjetske banke za 2016-u godinu izrađena je Lorenzova krivulja za odabrane zemlje. Plava linija označava jednakost u raspodjeli dohotka, to jest 20% ljudi zarađiva 20% dohotka i tako dalje, a što je krivulja pojedine zemlje udaljenija od linije jednakosti znači da u toj zemlji vlada veća nejednakost. Zemlje su izabrane po nekakvoj autorevoj prosudbi bitnosti, pa je tako Njemačka predstavnik EU, Brazil Južne Amerike, SAD, Rusija i Kina su svjetski lideri, a Švedska je primjer jednakosti kojoj sve zemlje trebaju težiti.

Grafikon 3- Lorenzova krivulja

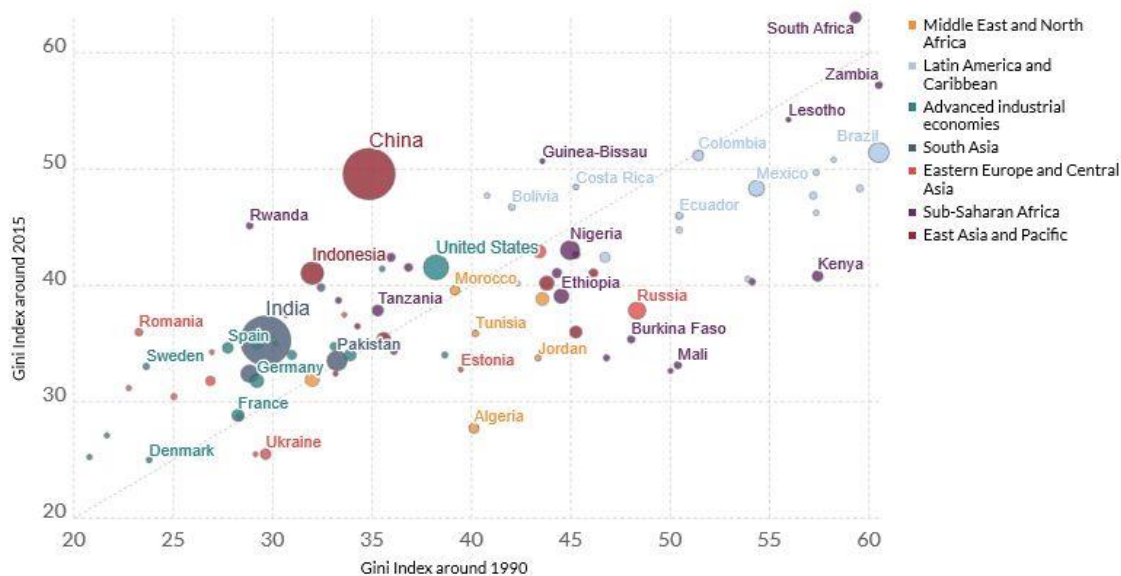

Izvor- Izradio autor prema podacima preuzetima sa Dana Catalog- The World Bank

Iz grafikona je vidljivo da se linije SAD-a, Kine i Rusije gotovo preklapaju, što je bilo i očekivano s obzirom na podjednak Ginijev koeficijent. Također, vidimo da je Brazil daleko od linije jednakosti što je u skladu s prijašnjim navodima o velikoj nejednakosti u

Južnoj Americi. Njemačka prati svog Europskog kolegu Švedsku i time potvrđuje tezu da EU ulaže najveće napore u smanjenje nejednakosti.

Grafikon 4. Kretanje Ginijevog koeficijenta od 1990. do 2015. godine¹⁰

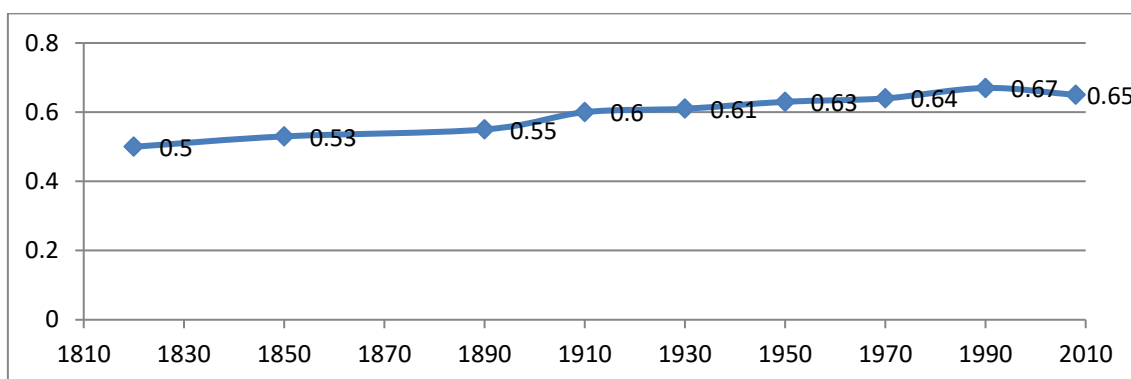
Izvor- Preuzeto sa Our World in Dana

Gornji grafikon daje uvid u kretanje nejednakosti u periodu od 15 godina. Podatci se mogu raščlaniti po kontinentima i tako pratiti njihovo kretanje. Ako se uzme u obzir Južna Amerika vidi se da nejednakost u tom periodu pada, u Brazilu je pala sa 60% kolika je bila 1990.godine na 51% koliko je iznosila 2015.godine, dok Meksiko u istom razdoblju bilježi pad od šest postotnih bodova. Afričke zemlje su zadržale približno isti stupanj nejednakosti iz čega se jasno vidi da je to i dalje gorući svjetski problem nejednakosti i siromaštva. Europske zemlje se tradicionalno nalaze na dnu sa niskim stopama nejednakosti, a ako se u obzir uzmu svjetski lideri uočava se podatak da i u SAD-u i Kini raste nejednakost u promatranom razdoblju, a kako navodi Katarski podatci za Kinu su još gori nego se navodi: „smatra da je razmjor problema daleko veći ukoliko se službenoj brojci pridoda ilegalan i neslužbeni dohodak koji se ne pojavljuje u službenim podacima te se prema njegovom izračunu Ginijev koeficijent 2001. godine popeo na 0,56.“ Kao pozitivan primjer možemo uzeti Rusiju koja je smanjila stupanj nejednakosti sa 48% na 37%

¹⁰ Zadnji raspoloživi podatci

Prema dosad iznesenim podacima ne može se s točnošću tvrditi da suvremeni kapitalizam utječe na povećanje nejednakosti:

Grafikon 5. Vrijednost globalnog Ginijevog koeficijenta u razdoblju od 1820. do 2008. godine

Izvor- Izradio autor prema podacima preuzetim sa Galović, 2017

Ako se promotri gornji graf koji prati kretanje Ginijeva koeficijenta od 1820.godine, pa na ovamo vidi se da nejednakost raste u približno istim intervalima kroz cijelo to razdoblje. Na rast su utjecaj imali razni čimbenici poput valova industrijalizacije koji su pomoću migracije povećavali dohodak jednog djela stanovništva, a ne samo suvremeni kapitalizam. Međutim kapitalizam mora uložiti više napora u smanjivanje nejednakosti, jer što je nejednakost veća, veći je i rizik sukobima, što automatski narušava jedno od načela kapitalizma o međusobnoj suradnji i poštivanju. Ipak treba reći da je na prijelazu milenija po prvi put došlo do opadanja Ginijevog koeficijenta, točni uzroci tome se još procjenjuju, ali to je jedan pozitivan pomak u smjeru ravnopravnijeg i poštenijeg svijeta.

4.2.2. Nejednakost u Europskoj Uniji

Europska unija ulaže velike napore u socijalnu pravdu i jednakost, jer to smatra jednim od temelja svog djelovanja. U Strategiji „Europa 2020“ poziva se na socijalnu ravnopravnost kako bi se osigurala dobrobit svih ljudi i kako bi se omogućio daljnji rast

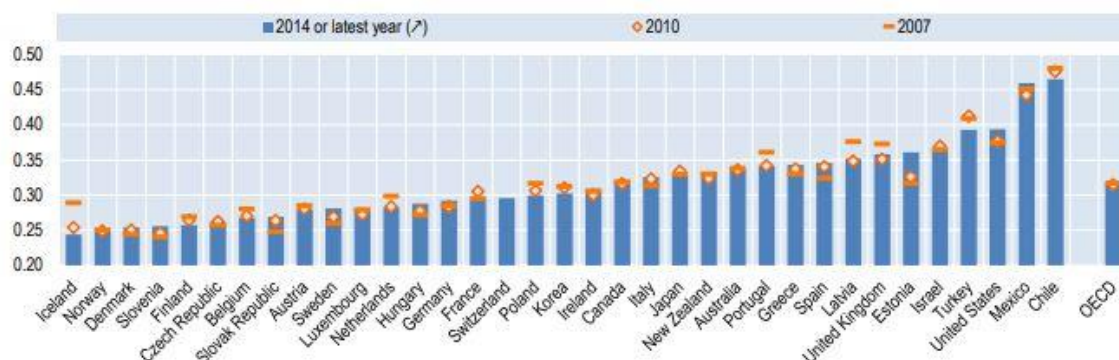
i razvoj Europske unije. Kako navodi Pavlišić (2013) u toj strategiji su postavljeni sljedeći ciljevi: „suzbijanje siromaštva, pravedno obrazovanje, pristup tržištu rada, socijalna kohezija i nediskriminacija, kvalitetni zdravstveni sustav i međugeneracijska pravda.“ Ipak takve ciljeve je puno lakše postaviti nego provesti u djelo, pa se tako vidi da je dohodak 20% najbogatijih kućanstava još uvijek 5 puta veći od dohotka 20% najsiromašniji kućanstava:

„Postojale su velike nejednakosti u raspodjeli dohotka u 2015. prema prosjeku podataka svih država članica EU-a koji su ponderirani u odnosu na veličinu stanovništva, gornjih 20 % stanovnika (s najvišim raspoloživim ekvivalentnim dohotkom) zarađivalo je 5,2 puta više od donjih 20 % (s najnižim raspoloživim ekvivalentnim dohotkom). Taj se omjer znatno razlikovao među državama članicama, od 3,5 u Slovačkoj i Češkoj do 6,0 ili više u Portugalu, Estoniji, Latviji, Grčkoj, Španjolskoj, Bugarskoj i Litvi, sve do najviše razine od 8.3 u Rumunjskoj. Među zemljama nečlanicama Island (3,4) i Norveška (3,5) također su prijavili posebno niske omjere nejednakosti u raspodjeli dohotka, a u Turskoj (8,7, podaci za 2013.).“ (Antunović, 2018)

Što je ovaj broj veći to je nejednakost u pojedinoj državi veća, a 1,0 bi predstavljao savršenu dohodovnu jednakost koja je teško ostvariva. Uzroci te nejednakosti su različiti od države do države, pa kako navodi Europska komisija (2017): „Uzroci dohodovne nejednakosti različiti su u državama članicama. Iako je nezaposlenost čimbenik nejednakosti u većini država članica EU-a, u nekima od njih (kao što su Bugarska, Cipar, Estonija, Litva i Latvija) ključnu ulogu ima slab učinak preraspodjele poreza i naknada. U drugim državama članicama velika dohodovna nejednakost proizlazi iz kombinacije nezaposlenosti i nejednake raspodjele tržišnog dohotka (Grčka, Španjolska i Portugal).

Nejednakost u EU možemo razmatrati naravno i kroz kretanje Ginijeva koeficijenta (El Balawi, 2018): „Opći podatak za EU (2016.) je 31 koji je porastao sa vrijednosti 29 zabilježene u 2000. godini. Najniža je nejednakost u Austriji, Češkoj, Finskoj, Mađarskoj, Nizozemskoj, Sloveniji, Slovačkoj i Švedskoj (23,7 do 27,6), a najviša u Bugarskoj, Grčkoj, Latviji, Portugalu, Rumunjskoj, Španjolskoj i u Ujedinjenom kraljevstvu (33,2 do 35,7).

Grafikon 6. Ginijev koeficijent nejednakosti raspoloživog dohotka¹¹

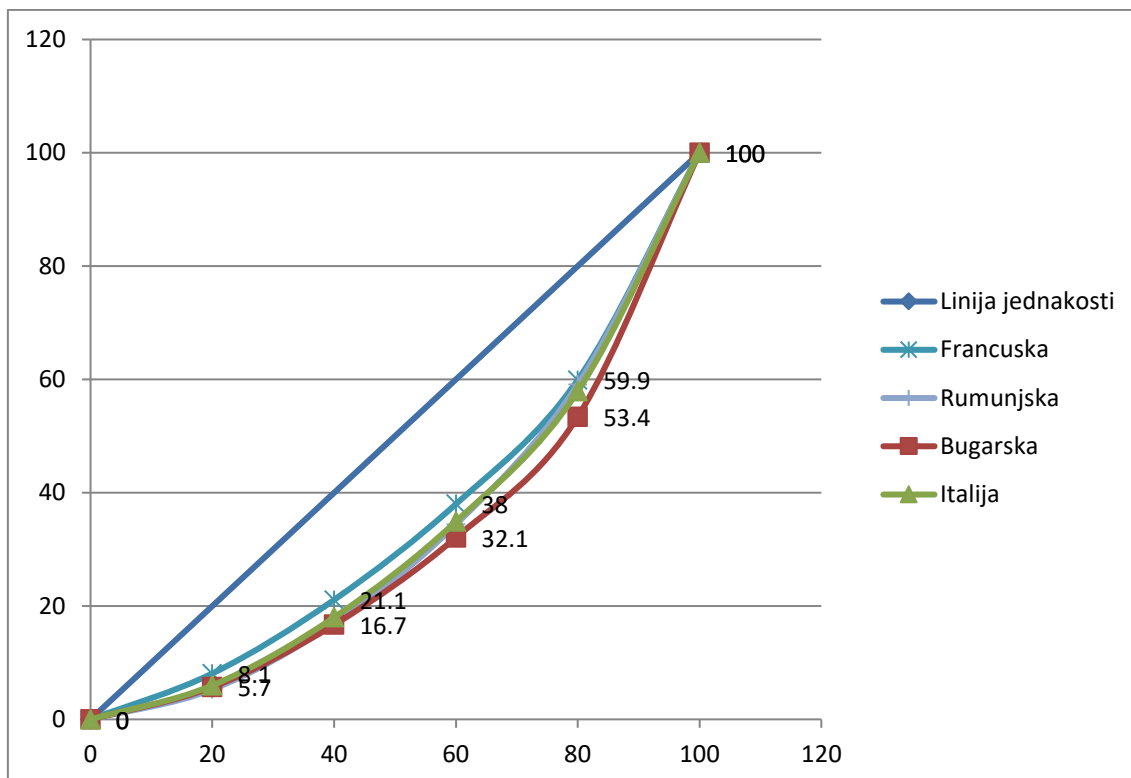

Izvor- Preuzeto sa OECD, Income inequality update, 2016

Treba se prisjetiti prethodnog poglavlja i tablice Ginijeva koeficijenta za zemlje svijeta gdje se vidi da zemlje Europske unije imaju najmanje koeficijente, a samim time i najmanju razinu nejednakosti, što je i očekivano s obzirom na dugogodišnje nastojanje Vijeća Europe pa postigne što veću socijalnu pravednost.

Grafikon 7. Lorenzova krivulja navedenih zemalja prema podacima za 2017-u godinu

¹¹ Zadnji raspoloživi podatci

Izvor- Izradio autor prema podacima preuzetim sa Dana Catalog- The World Bank

Prema gornjem grafikonu Lorenzove krivulje (u kojem je dat prikaz 4 zemlje slobodnim izborom autora) vidi se da su linije nejednakosti država dosta blizu liniji pravednosti. Prema prikazu Francuska najbolje distribuira dohodak između svog stanovništva, te samim time postiže najveću ravnopravnost među navedenim zemljama. Italija ima problema sa 20% najsiromašnijih koji u jako maloj mjeri utječu na raspodjelu dohotka, ali nakon toga se postiže veća pravednost, dok očekivano zemlje u tranziciji poput Bugarske i Rumunjske imaju nepravedniju raspodjelu i nalaze se pri dnu Europske unije po tom pitanju, ali ako ih se promatra u svjetskom okviru onda se oni uklapaju u prosjek što ide u prilog tvrdnji da je EU najviše postigla u postizanju socijalne ravnopravnosti svojih građana.

Ipak, koliko god EU dobro stajala po pitanju socijalne pravde u odnosu na ostatak svijeta, došlo je do pogoršanja u posljednjem desetljeću (Pavlišić, 2013): „Prosjek indeksa socijalne pravde 2014. za zemlje EU28 iznosi 5,6 (na ljestvici od 1 do 10), što je vrlo niska ocjena s obzirom na postavljene strateške ciljeve. Prema rezultatima istraživanja utvrđeno je da se indeks socijalne pravde pogoršava u gotovo svim članicama zemalja

EU28, što upućuje na produbljivanje socijalne nepravde koja sve više ugrožava ne samo stabilnost članica EU, nego i budućnost europskih integracija.“ Teško je utvrditi točne uzroke takvog pada, pogotovo ako se još uzme u obzir da je socijalna pravda jedan od strateških ciljeva Europske unije, ali sigurno jedan od ključnih čimbenika je prolazak kroz veliku krizu 2008-e godine gdje su morale biti poduzete velike mjere štednje kako bi se stabiliziralo gospodarstvo. Europska komisija je 2017-e godine dala određene smjernice kako bi se poboljšala socijalna pravda (European Commission, 2017):

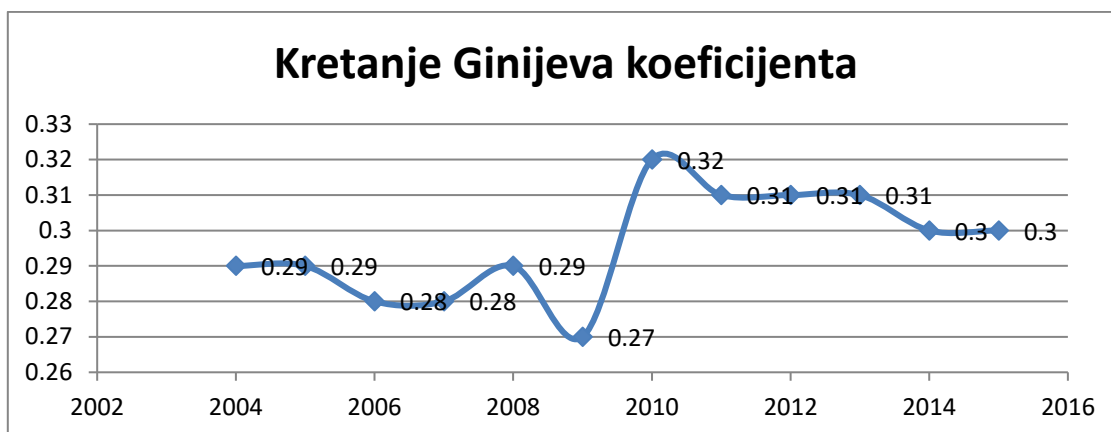
- „Ulaganje u obrazovanje i vještine ključni je instrument politike za smanjenje nejednakosti i promicanje jednakih mogućnosti.“
- „Porezni sustav i sustav socijalnih naknada ključni su instrumenti politike za rješavanje problema dohodovne nejednakosti.“
- „Učinak socijalne potrošnje na smanjenje nejednakosti ovisi o tome koliko je ona dobro strukturirana.“
- „Otkad je nastupila kriza kapacitet poreznog sustava i sustava socijalnih naknada za suzbijanje sve veće tržišne nejednakosti oslabio je.“
- „Nejednakost u bogatstvu može se ograničiti dobro osmišljenim poreznim sustavom.“
- „Kvalitetne socijalne usluge ključne su za borbu protiv sve veće nejednakosti mogućnosti.“

4.2.3. Nejednakost u Republici Hrvatskoj

Istraživati nejednakost Republici Hrvatskoj je otežano, prvenstveno zbog toga što je Hrvatska 90-ih godina prošla transformaciju iz socijalističkog uređena u kapitalistički, stoga da bi se dobila što točnija slika istraživanje u ovom poglavlju je ograničeno na posljednjih dvadesetak godina.

Grafikon 8. Kretanje Ginijeva koeficijenta u razdoblju od 2004.g. do 2015.g.¹², za Republiku Hrvatsku

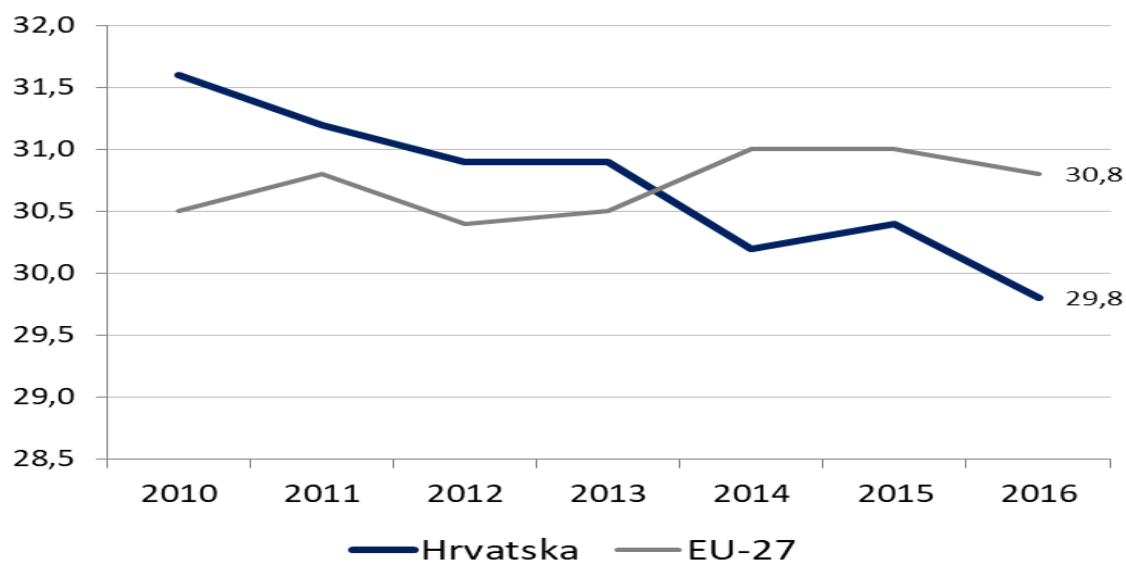
¹² Zadnji raspoloživi podatci

Izvor- Izradio autor prema podacima preuzetim sa Antunović, 2018

Ako se promotri gornji graf vidjet će se da se Ginijev koeficijent u RH kreće oko 0,3 što je pokazatelj vrlo dobre ravnopravnosti u odnosu na svjetske pokazatelje. Također može se uočiti veliki skok nejednakosti u razdoblju od 2008-e godine do 2010-e, uzrok tome je naravno velika financijska kriza koja je zahvatila svijet, pa su pojačane mjere štednje pogoršale ravnopravnost. Međutim prema sljedećem grafu vidi se silazni trend od 2010-e godine, pa na ovamo u Hrvatskoj dok nejednakost u EU stagnira.

Grafikon 9. Ginijev koeficijent u Republici Hrvatskoj i Europskoj uniji

Izvor- Preuzeto sa Ekonomski lab, 2018

Takav trend silaznog kretanja nejednakosti je vrlo ohrabrujući, jer ravnopravnije društvo ima puno svojih prednosti poput većeg osjećaja zajedništva i pripadnosti, ali nosi i manje

zdravstvenih problema osobama koje se u manje jednakom društvu nalaze na samom dnu „hranidbenog lanca“.

Tablica 6. Broj doživljenih simptoma¹³

Društvena skupina	Broj doživljenih simptoma		
	0 do 2	3 do 6	7 i više
Direktori	57.1	31.4	11.4
Stručnjaci	61.7	28.3	10
Službenici SSS	35.3	48.2	16.5
KV radnici	38.6	40.9	20.5
NKV radnici	35	41.7	23.3
Poljoprivrednici	15.2	48.5	36.4

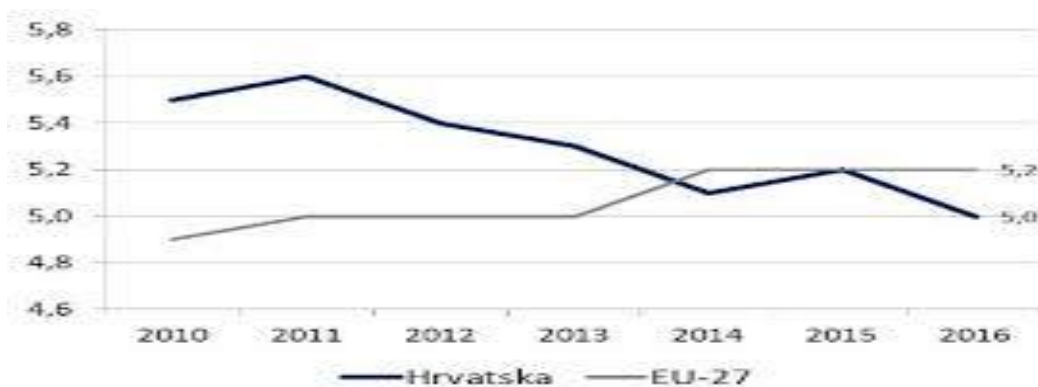
Izvor- izradio autor prema podacima preuzetim sa Maslač, 2019

Pa tako se može vidjeti, prema gore iznesenim podacima, da osobe sa nižom stručnom spremom doživljavaju puno više zdravstvenih tegoba. Iako u Hrvatskoj svi imaju jednak pristup zdravstvu to ne znači automatski i jednako zdravlje, jer kad se dohodak ne distribuira ravnopravno ljudi sa nižom stručnom spremom moraju raditi puno više teških fizičkih poslova kako bi stekli dovoljno sredstava za život što im očigledno narušava zdravlje, pa se tako vidi da preko 36% poljoprivrednika doživi preko 7 simptoma u svom životu što je velika razlika u odnosu na direktore kojih tek nešto više od 11% doživi jednaku sudbinu.

Nadalje može se promotriti kvintilni omjer dohotka (S80/S20) koji nam govori kakav je odnos između dohotka 20% najbogatijih u odnosu na dohodak 20% najsiromašnji. Na donjem grafu je vidljivo da je taj omjer 5 što je malo ispod europskog prosjeka i to je još jedan pozitivan pokazatelj socijalne politike u RH. Također i ovdje je vidljiv silazni trend nejednakosti od 2010-e pa na ovamo.

¹³ Zadnje istraživanje medicinskog fakulteta u Zagrebu provedeno 2010. godine

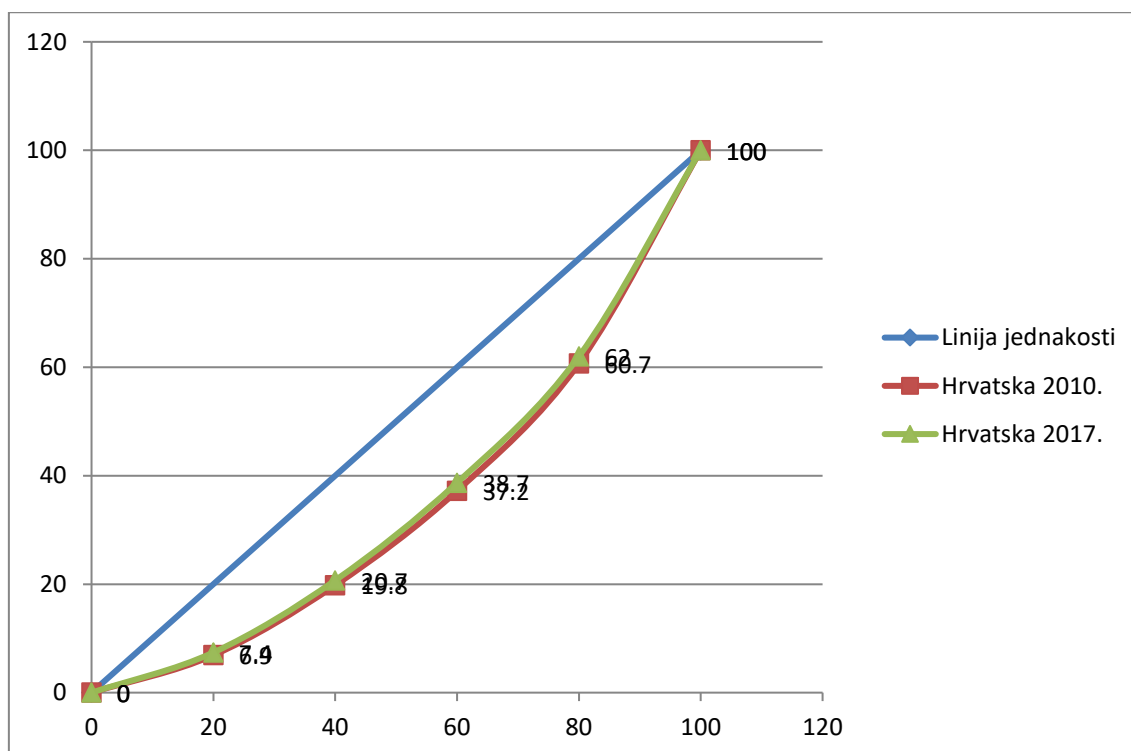
Grafikon 10. Kvintilni omjer dohotka (S80/S20) u Republici Hrvatskoj i Europskoj uniji

Izvor- Preuzeto sa Ekonomski lab, 2018

Prema svim raspoloživim podacima Hrvatska je bila u silaznom trendu nejednakosti, ali Svjetska banka navodi da je tome u 2017-oj godini došao kraj:

Grafikon 11. Kretanje Lorenzove krivulje u 2010-oj i 2017-oj godini

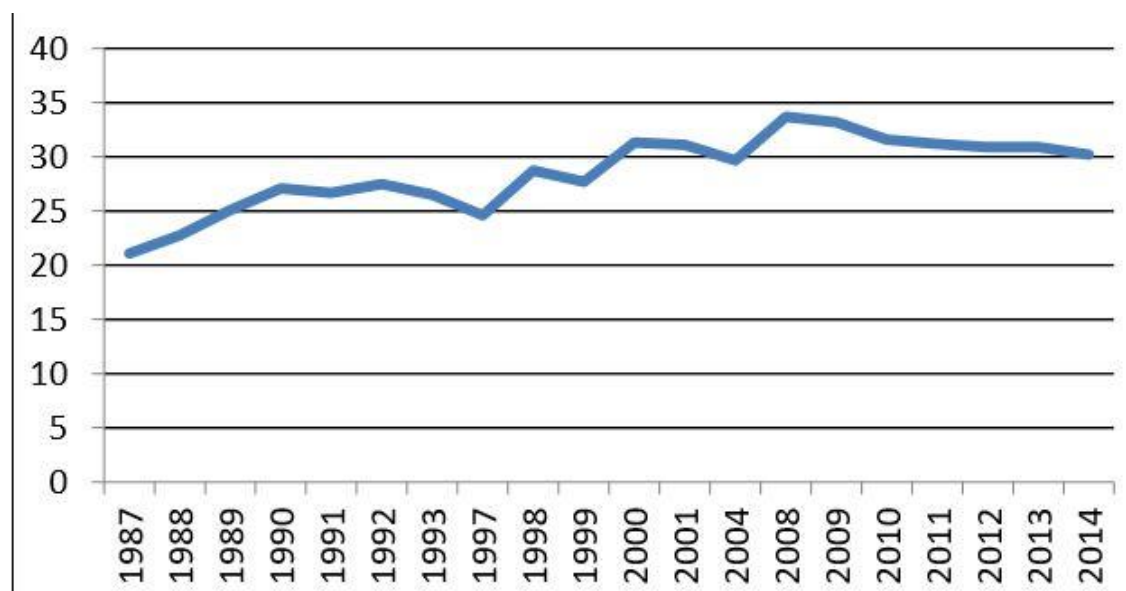
Izvor- Izradio autor prema podacima preuzetim sa Dana Catalog- The World Bank

Vidi se po Lorenzovoj krivulji da se Republika Hrvatska opasno približava 2010-oj godini, a kvintilni omjer se podigao sa 5 u 2016-oj godini na 5.1 godinu kasnije. Mnogi

ekonomisti za takva negativna kretanja krive vladu i njezinu poreznu politiku, pa kako navodi Crkvenčić (2018): „Promjenom stopa poreza na dohodak povećana je nejednakost, tako da određeni sloj stanovništva - oni s nižim plaćama i više djece, uopće nisu osjetili porezno rasterećenje. Ako se uzme u obzir maksimalno porezno opterećenje - samcu iz Zagreba, prosječna plaća je porasla svega 0,8 % ili 44 kune. S druge strane, osobi s neto plaćom od 20.400 kuna plaća je porasla za 8,2 % ili 1.667 kuna, a osobi koja prima neto plaću od 60.000 kuna za 9% ili 5.268 kuna. Tvrdnju da je porezna reforma u Hrvatskoj dovela do rasta nejednakosti potvrdila je i Europska komisija.“ Ova porezna reforma je stupila na snagu 1.1.2017.godine, pa negativan trend nejednakosti koji je počeo u isto vrijeme daje za pravo kritičarima reforme. Ipak još je rano tvrditi koji su točno uzroci takvom kretanju, podatci za zadnje dvije godine još nisu prikupljeni, pa treba pričekati kako bi se dobila jasnija slika uzroka.

Prema donjem grafu dalo bi se naslutiti da je kapitalizam u Hrvatskoj povećao nejednakost, međutim to je jako teško dokazati:

Grafikon 12. Kretanje Ginijeva koeficijenta u razdoblju od 1987. do 2014. godine

Izvor- Preuzeto sa Centra za mirovne studije, 2016

Hrvatska je godinama bila u komunističkom režimu koji nije dozvoljavao prikupljanje podataka koji mu ne bi išli u prilog, a i one koji su sakupljeni prezentirani su na raznorazne

načine. Prema ovom grafu može se iščitati da je kroz nešto manje od tridesetak godina došlo do povećanja Ginijevog koeficijenta za 9 postotnih bodova, što je jako veliki porast nejednakosti, a svi prethodno navedeni podatci nam govore je nejednakost u RH u silaznom trendu. Autor ovog teksta ne osporava gornji grafikon, jer Hrvatska je prošla rat i tranzicijsko razdoblje, ali za odluku o tome da li kapitalizam povećava nejednakost u Hrvatskoj smatra da treba pričekati još nekoliko desetljeća kako bi se onda mogli uspoređivati podatci koji su prikupljeni istom metodologijom.

4.2.4. Koncentracija bogastva

Kao najveća mana kapitalizmu ističe se koncentriranje bogatstva kako u ruke moćnih pojedinaca tako i u ruke moćnih država. Osnovna misao i zvijezda vodilja suvremenog kapitalizma je stvaranje profita kojeg moćnija strana uvijek u velikoj mjeri prisvaja sebi dok slabiji kupe mrvice ili ostaju praznih ruku. To se pravda sposobnošću i kompetencijama pojedinaca, ali da li je iti jedan pojedinac toliko sposobniji od ostalih da uspije stvoriti toliko kapitala ili samo bogati koriste priliku koju im nudi kapitalizam kako bi svoje bogatstvo učinili većim, a ljude sve ovisnijima o njihovoj dobroj volji:

„Zanimljiva su i istraživanja koja u novije vrijeme objavljuju financijske institucije, odnosno banke. Primjerice, prema podacima Credit Suisse 2014.: 0,7 % svjetskog stanovništva (35 mil. ljudi, koji pojedinačno imaju više od 1 mil. USD), posjeduju 44 % svjetskog bogatstva, a 69,8 % stanovništva (3,2 mlrd. ljudi koji imaju pojedinačno manje od 10.000 USD) tek 2,9 % svjetskog bogatstva (Credit Suisse, 2015.). Prethodne godine 2013., 0,7 % najbogatijih upravljao je s 41 %, a 68,7 % stanovništva s 3 % svjetskog bogatstva (Credit Suisse, 2015.), iz čega slijedi da se društveni sraz povećava. Posljednjih godina sve veći udio društvenog dohotka odlazi prema vrhu, prema najbogatijih 1 % stanovništva.“ (Pavličić, 2013)

Pravdanje takve koncentracije bogatstva zbog veće sposobnosti ne drži vodu, jer i prije par desetljeća ljudi su morali biti sposobni da bi dogurali do mjesta direktora određenog društva, ali je razlika između plaća takvog direktora i običnog radnika bila kud i kamo manja (Sajter, 2014): „Prosječna plaća radnika od 1978. do 2012. rasla je 5,4%, dok je plaća direktora rasla 875%. Godine 1965. prosječna plaća radnika je bila 20 puta manja

od plaće direktora, a 2012. je oko 200 puta manja . Konkretno, generalni direktor tvrtke PepsiCo je u 2012. imao 270 puta veća primanja od svog prosječnog zaposlenika; direktor Coca-Cole 580 puta; direktor Nike-a 1050 puta; a rekord je 1795 puta u tvrtki JC Penney. Jednostavno u samim počecima suvremenog globalnog kapitalizma ljudi su shvaćali vrijednost radnika i da na njegovim radnim sposobnostima leži cjelokupan uspjeh tvrtke dok se danas to uvelike izgubilo.

Najveći problem takvog gomilanja bogatstva je u tome što to dovodi do toga da kapitalizam sustavno „jede“ sam sebe, jer svojom matematičkom formulom gura sve veće bogatstvo u sve manji broj ruku dok na kraju sve ne ostane u rukama jednog pojedinca (Šonje, 2014): „U starenju stanovništva vidi ključan čimbenik koji će u XXI. stoljeću podržati dugoročnu nejednakost $r > g$: ekonomski će rast nastaviti usporavati, a stopa povrata na kapital održat će se većom od stope rasta. A ako odnos $r > g$ traje dovoljno dugo, udjel dohotka od kapitala u ukupnom dohotku mora rasti. To je osnova njegovog predviđanja sve veće koncentracije bogatstva u rukama sve manjega broja ljudi (gornjih 10 posto, pa gornjih 1 posto, pa gornjih 0,1 posto).“ Opravdanje takve teorije vidi se i u tome da je sve manji broj bogatih sve bogatiji, dok prihodi siromašnih opadaju (Pašiček, 2019): „26 najbogatijih na svijetu ima toliko koliko i pola ostatka svijeta, točnije toliko koliko i 3,8 milijardi ljudi koji čine najsiromašnju polovinu populacije Zemlje. A 2017. godine takvo su bogatstvo posjedovale 43 osobe. K tome još i najbrže u svijetu raste bogatstvo milijardera, sada već 12 posto godišnje, ili 2,5 milijardi dolara u 2018. svakoga dana! U toj se godini bogatstvo više od 2200 milijardera diljem svijeta povećalo za čak 900 milijardi dolara. Nasuprot porastu bogatstva najbogatijih nalazi se pad imovine najsiromašnije polovine svjetske populacije od 11 posto.“

Razlog ovakve masovne koncentracije bogatstva u proteklih desetljeće do dva može se tražiti u revoluciji internetske i računalne tehnologije koja umanjuje važnost radnika, ali takva koncentracija je opasna iz nekoliko razloga¹⁴:

- Prije svega ponovno se postavlja pitanje siromaštva i gladi, jer ovakvim opadanjem bogatstva najsiromašnijih postoji opasnost da se krivulja siromaštva nakon dugogodišnjeg silaznog trenda opet krene uzlaznim putem

¹⁴ Izradio autor

- Gašenje kapitalizma, jer ako samo nekoliko pojedinaca bude posjedovalo preko 90% svjetskog bogatstva, kapitalizam će kao sustav izgubiti smisao. Tih nekolicina bogatih će moći proizvesti bilo što, ali neće imati kome prodati, samim time ni stvarati novi profit
- Najvažnije od svega, prevelikim gomilanjem bogatstva u ruke pojedinca dovodi se u pitanje demokracija, jer kad financijska moć pojedinca preraste moć države teško ga je više obuzdati

Stoga za dobrobit svih treba smisliti način bolje raspodjele dohotka kako bi kapitalizam mogao biti što pravedniji i održati se na životu što duže. Mnogi ekonomisti su predlagali oporezivanje bogatstva na način da što više bogatstva pojedinac ima mora više poreza platiti državi, ali kako nam je pokazao nedavni primjer Francuske, to baš i nije urodilo plodom jer su vlasnici samo prenijeli svoje bogatstvo u druge zemlje s nižim poreznim stopama. Jedino kao rješenje se nameće da se donese univerzalan porezni zakon koji bi vrijedio za cijeli svijet, al još uvijek smo daleko od takve povezanosti, samim time ovo će ostati gorući problem svjetske ekonomije još neko vrijeme.

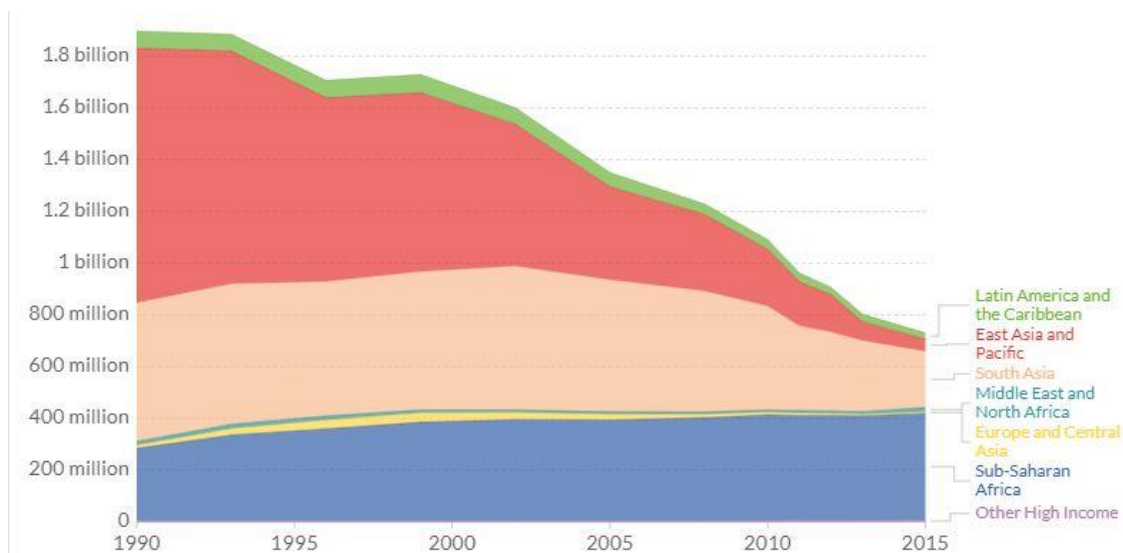
4.3. Dugoročna održivost kapitalizma

U novije vrijeme kapitalizam kao sustav trpi velike kritike, prije svega da je to sustav koji je u službi bogatih omogućavajući im da postaju još bogatiji, ali ako se promatra iz objektivne perspektive zar nije pravedno očekivati određeni povrat na svoja ulaganja? Kapitalizam kao sistem nije kriv, jer on nije robot koji se sam pokreće i narušava blagostanje određene skupine ljudi već njega pokreću ljudi sa svojim željama i motivima. Problem suvremenog doba je što su ljudi previše vođeni vlastitim egoističkim motivima i željom za zaradom ne vodeći brigu o potrebama drugih ljudi i time da ih vlastitim nagonima dovode u nepovoljan položaj. Kako navode pojedini autori (Dijanović, 2017) nije problem u kapitalizmu i promijeni sustava već u ljudima i njihovoj savjesti: „Kapitalizam je sustav koji se temelji na konkurenciji. Konkurencija nije loša, no činjenica je da ona može dovesti do nehumanih odnosa ako nije podvrnuta etičkim kriterijima. Darwinizam na području ekonomije može dovesti do toga da čovjek čovjeku

zaista postane „vuk“, što nažalost često gledamo u današnjim ekonomskim i društvenim odnosima, posebno u ponašanju multinacionalnih kompanija koje sve više preuzimaju nekadašnje uloge država.“

Kapitalizam je sustav kojem kritičari najviše zamjeraju stvaranje sve većih nejednakosti, što je i hipoteza ovog rada, ali prema prethodno iznesenim podacima to još uvijek nije dokazano baš naprotiv svijet nikad nije živio u većem blagostanju. Može se reći da kapitalizam u određenoj mjeri stvara nejednakosti, ali isto tako kako navodi Dijanović (2017) to je sustav koji je mnoge ljude izvukao iz bijede: „kapitalizam je sustav koji je mnoge narode i civilizacije (npr. kinesku i indijsku) izvukao iz krajnje bijedi i gladi. U svijetu nikada nije bilo manje gladi nego danas. I koliko god društvena nejednakost bila nepravedna (posebno ako netko ne stekne bolju poziciju na temelju znanja i sposobnosti, nego na temelju gole sile), radije biram nejednakost u kapitalizmu, nego jednakost u bijedi socijalizma.“ Potvrdu ovom citatu nalazimo u donjem grafu koji prikazuje veliko opadanje siromaštva u proteklih tridesetak godina.

Grafikon 13. Broj siromašnih u svijetu

Izvor- Preuzeto sa Our World in Dana

Naravno postoje kritike i ovoj tvrdnji, neke su iznesene i u prethodnom poglavlju, koje navode kako bogati ljudi iskorištavaju radnike u manje razvijenim regijama i državama za plaću od 1 dolar kako bi umnožili svoj profit. Daleko od toga da u tome nema nekim

djelom istine, ali isto tako ti su ljudi prije živjeli u siromaštvu, a sad im je pružena prilika da svojim radom stvore sebi ugodnije uvjete za život. Na putu smo prema tome da u velikoj mjeri iskorijenimo siromaštvo u svijetu, a kapitalizam, ako se usmjeri prema pravom cilju, uvelike može pomoći u tome.

Kritičari kapitalizma tragaju za boljim rješenjem, ali kako navode pojedini autori tu leži jedna velika zamka (Vojnić, 2005): „U traganju za modelom održivog razvitka potrebno je voditi računa o činjenici da tržišni fundamentalizam, kako je pokazalo iskustvo zapada, predstavlja veliko zlo, ali da je antitržišni fundamentalizam (dogmatizam) još veće zlo.“ Kapitalizam je teško zamijeniti, pogotovo u zapadnom svijetu, jer je on jednostavno ušao u svijest ljudi i postao nerazdvojan dio njihovog života, ali nije sporno da on ima svojih mana i da ga treba prilagoditi.

Prije svega treba ga prilagoditi da postane više socijalno osjetljiv, pa neki autori poput Blagojevića (2019) predlažu osmišljavanje mješovitog sustava: „Uz povijesno iskustvo koje govori da su svi socijalistički sistemi osmišljeni sa ciljem prevladavanja nepravdi tržišnog sistema de facto više problema stvorili nego riješili, može se pretpostaviti da bi, bar kada su razvijena kapitalistička društva u pitanju, neki tip mješovito sistema bio najoptimalnija opcija za budućnost.“

Također treba vratiti radnika u fokus, te mu omogućiti veću slobodu i važnost u poslovanju tvrtke. Već postoje pioniri koji nastoje prilagoditi kapitalizam u slobodniji sistem:

„Holakratija" je novi način vođenja organizacije koja uklanja moć iz hijerarhije upravljanja i raspodjeljuje je kroz jasne uloge, koje se onda mogu izvršavati autonomno, bez da šef mikrokompanije upravlja." Tvrtke poput Zappos i Medium u različitim su fazama primjene sustava upravljanja. Tvrtka Valve Software u Seattleu ide još više i omogućuje zaposlenicima da odaberu na kojim projektima žele raditi. Zaposlenici premještaju svoje stolove u najugodniji uredski prostor za suradnju s projektnim timom. Ovo su mali koraci prema sustavu koji zaposlenika vrednuje više od onoga što zaposlenik može proizvesti. Dajući zaposlenicima veću riječ u odlučivanju, korporacije će donositi odluke koje će osigurati budućnost planete i njenih stanovnika.“ (Hansen, 2016).

Bez pogovora da kapitalizam treba određene promijene kako bi se spriječili sukobi između različitih društvenih slojeva, ali će se sigurno održati, jer je najmanje zlo od svim dosad osmišljenih sistema.

5. Zaključak

Kapitalizam je sustav koji ima svojih pozitivnih, ali naravno i negativnih strana. Prije svega, za razliku od ostalih sustava koji su bili implementirani u različitim etapama povijesti, kapitalizam pruža priliku svima da se okušaju i nagrađiva sposobne i uspješne, a kažnjava manje sposobne. Kapitalizam ne poznaje boju kože, vjeru ni spol već on poznaje samo rad i sposobnost stvaranja dodane vrijednosti. Kapitalizam tjera ljude do njihovih krajnjih granica, tjera ih da budu bolji, brži i uspješniji od konkurencije, a za uzvrat im daje adekvatnu nagradu u obliku ostvarenog profita. Takvo pritiskanje kapitalizma omogućilo je svjetski iskorak ka velikim tehnološkim ostvarenjima što je dovelo do svjetskog blagostanja.

Takva tehnološka ostvarenja omogućila su nam da se povežemo, da cijeli svijet učinimo jednim velikim globalnim selom što je do tad bilo nezamislivo. Granice postaju sve manje bitne, kulture se miješaju i spajaju, a različitost više nije razlog za osudu već poželjna osobina. To je dovelo do puno manje ratnih sukoba među državama, zapadni svijet kao uporište kapitalizma, nakon II. Svjetskog rata, praktički ne pamti sukobe na svom području, a to se u velikoj mjeri može zahvaliti kapitalizmu.

Kapitalizam je natjerao ljude da misle globalno, a ne lokalno. Sam primjer toga je i najnovija nedaća koja je snašla svijet, a riječ je naravno o COVID 19 virusu koji nas je sve doveo u opasnost, ali za razliku od prijašnjih sličnih primjera u povijesti gdje je svaka država mislila na sebe i svoju zaštitu, u današnje suvremenom dobu svi se zajednički pokušavamo obraniti jer po prvi put u povijesti postoji osjećaj pripadnosti globalnoj zajednici.

Naravno kapitalizam ima svojih mana koji ga mogu odvesti u propast, a tu se prije svega misli na premalu socijalnu osjetljivost i preveliko nagrađivanje najbogatijih ljudi. Istini za volju kapitalizam, za razliku od socijalizma, premalo vodi računa o raznim problemima koji mogu snaći pojedinca. Pojedinaac vrlo lako može ispasti iz kruga kapitalizma zbog nedaća koje su ga snašle, a da za njih i nije sam kriv, pa se u tren nađe na margini društva, jer nije u stanju stvarati profit

Kapitalizmu se mogu prepisati razne mane, ali stvaranje sve veće nejednakosti ne mogu, jer za to ne postoji uporište. Kao što je i u ovom radu prikazano, nema brojčanog uporišta koje bi dokazalo povećanje nejednakosti, baš naprotiv gladi i siromaštva nikad nije bilo manje, ali svijet se našao na prekretnici. Ljudi su bili željni stvaranja profita i to im je kapitalizam omogućio, ali sad je došlo vrijeme da se pronađe način da se taj profit pravednije razdijeli.

Autor predlaže rješenje u obliku sličnom takozvanom Skandinavskom socijalizmu, gdje države puštaju kapitalizam da djeluje u uvjetima slobodnog tržišta, ali pravednijim poreznim sustavima i boljom sviješću građana, omogućavaju socijalnu zaštitu svim onim pojedincima koji iz razno raznih razloga nisu u stanju sudjelovati na tržištu rada. Također smatram da je kapitalizam najbolje rješenje za svjetski sustav koji neće tako brzo izumrijeti, ali naravno da treba određene preinake na globalnoj razini koje će ga spriječiti da pojede sam sebe gomilanjem bogatstva u sve manji broj ruku.

LITERATURA

- [1.] Antunović, M., (2019), Uzroci i posljedice ekonomske nejednakosti, (Doctoral dissertation, RRiF College of Financial Management.), <Preuzeto iz: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/rvs%3A158>>, [Datum pristupa: 24.01.2020.]
- [2.] Babović, M., (2010), Rodne ekonomske nejednakosti u komparativnoj perspektivi: Evropska unija i Srbija, Sociološko udruženje Srbije i Crne Gore, <Preuzeto iz: <http://isi.f.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2019/04/Marija-Babovic-Rodne-nejednakosti.pdf>>, [Datum pristupa: 17.01.2020.]
- [3.] Bagić, D., & CO., (2014), Romska svakodnevica u Hrvatskoj: prepreke i mogućnosti za promjenu, United Nations Development Programme, <Preuzeto iz: <https://www.bib.irb.hr/720728>>, [Datum pristupa: 13.02.2020.]
- [4.] Baletić, Z., (2006), PRIVATNI KAPITALISTIČKI FUNDAMENTALIZAM, EKONOMSKI LIBERALIZAM I EKONOMSKA ZNANOST, Ekonomski pregled, 57(7-8), str. 563-591., <Preuzeto iz: <https://hrcak.srce.hr/8454>>, [Datum pristupa: 07.03.2020.]
- [5.] Blagojević, M., (2019), Kapitalizam–“bolesnik koji umire” već dva i po veka?, Centar za antiautoritarne studije, <Preuzeto iz: <https://www.caas.rs/kapitalizam-bolesnik-koji-umire-vec-dva-po-veka/>>, [Datum pristupa: 23.03.2020.]
- [6.] Brkljača, I., (2019), U Hrvatskoj se dohodovne nejednakosti smanjuju, Ekonomski lab, <Preuzeto iz: <https://arhivanalitika.hr/blog/u-hrvatskoj-se-dohodovne-nejednakosti-smanjuju/#>>, [Datum pristupa: 02.04.2020.]
- [7.] Brkljačić, I., (1979), Akumulacija kapitala - Kritika teorija o koncentraciji proizvodnje, Politička misao, 16(4), str. 572-590., <Preuzeto iz: <https://hrcak.srce.hr/114631>>, [Datum pristupa: 08.03.2020.]
- [8.] Centar za mirovne studije, (2016), NEJEDNAKOST U HRVATSKOJ-ekonomija i regionalne nejednakosti, izvještaj sa policy preporukama, <Preuzeto iz: [4. Utjecaj kapitalizma\Kapitalizam-nejednakost\NEJEDNAKOSTI-U-HRVATSKOJ-ekonomija.pdf](https://www.cas.hr/wp-content/uploads/2016/04/4.-Utjecaj-kapitalizma-Kapitalizam-nejednakost-NEJEDNAKOSTI-U-HRVATSKOJ-ekonomija.pdf)>, [Datum pristupa: 23.03.2020.]
- [9.] Cerovac, I., (2013), Nastajanje kapitalizma, <Preuzeto iz: https://www.google.com/search?rlz=1C1GCEU_hrHR821HR821&ei=pSGMXq_qmK8yymwXOrKSABQ&q=Nastajanje+kapitalizma++++Ivan+Cerovac+&oq=

- [Nastajanje kapitalizma++++Ivan+Cerovac+&gs_lcp=CgZwc3ktYWIQA0oNCBcSCTgxZzEyLTEyNkoKCBgSBjFnMTItMIDOIjiNGCDPGgAcAB4AIABjQGIACUCkgEDMS4ymAEAoAEBBoAECqgEHZ3dzLXdperABAA&sclient=psy-ab&ved=0ahUKEwjKv29XoAhVM2aYKHU4WCVAQ4dUDCAw&uact=5](https://www.researchgate.net/publication/338811111)
>, [Datum pristupa: 23.02.2020]
- [10.] Cmrečnjak, J., (2015), David Harvey: Kratka povijest neoliberalizma, Čemu, XII(23), str. 207-211., <Preuzeto iz: <https://hrcak.srce.hr/146348>>, [Datum pristupa: 15.02.2020.]
- [11.] COPE, (2016), Income inequality remains high in the face of weak recovery, <Preuzeto iz: <file:///E:/Diplomski%20rad/4.%20Utjecaj%20kapitalizma/Kapitalizam-nejednakost/OECD2016-Income-Inequality-Update.pdf>>, [Datum pristupa: 23.03.2020.]
- [12.] Crkvenčić, R., (2018), Analiza ekonomske nejednakosti u Hrvatskoj, (Doctoral dissertation, University North. University centre Varaždin. Department of Business Economics.), <Preuzeto iz: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/unin:1859>>, [Datum pristupa: 21.01.2020.]
- [13.] Dijanović, D., (2017), Kapitalizam je loš i pokvaren sustav? Da, ali koja je alternativa?, Direktno, <Preuzeto iz: <https://direktno.hr/kolumne/kapitalizam-los-i-pokvaren-sustav-g-da-koja-alternativag-78177/>>, [Datum pristupa: 05.03.2020.]
- [14.] DZS, (2016), Žene i muškarci u Hrvatskoj 2016., <Preuzeto iz: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/menandwomen/men_and_women_2016.pdf>, [Datum pristupa: 14.02.2020.]
- [15.] El Balawi, E., (2018), Ekonomska nejednakost u svijetu, (Doctoral dissertation, RRI F College of Financial Management.), <Preuzeto iz: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/rvs%3A165>>, [Datum pristupa: 25.02.2020.]
- [16.] European Commission, (2017), TEMATSKI INFORMATIVNI ČLANAK O EUROPSKOM SEMESTRU- RJEŠAVANJE PROBLEMA NEJEDNAKOSTI, <Preuzeto iz: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/european-

- [semester thematic-factsheet addressing-inequalities_hr.pdf](#)>, [Datum pristupa: 09.02.2020.]
- [17.] Gabrić, M., & Jakovac, P., (2016), GLOBALIZACIJSKI PROCESI I BUDUĆA FAZA RAZVOJA KAPITALIZMA, *Tranzicija*, 18(38), str. 28-45., <Preuzeto iz: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=278376>, [Datum pristupa: 07.03.2020.]
- [18.] Galović, T., (2017), *Putevima krupnog kapitala i globalizacije*, Znanstvena knjiga Zagreb- prvo izdanje, str. 3-69., <Preuzeto iz: <https://www.efri.uniri.hr/upload/knjiznica/gALOVIC - pUTEVIMA KRUPNOG KAPITALA.pdf>>, [Datum pristupa: 01.02.2020.]
- [19.] Grdešić, M., (2005) Adam Smith i James Steuart: Suprotstavljeni imaginariji ranog kapitalizma, *Diskrepancija*, 6(10), str. 3-16. Preuzeto iz: <<https://hrcak.srce.hr/3826>>, [Datum pristupa: 07.03.2020.]
- [20.] Gverić, M., (2016), *Obrazovanje i rodne nejednakosti u Hrvatskoj, (povijesni presjek i današnja situacija)*, (Doctoral dissertation, University of Zadar. Department of Sociology.), <Preuzeto iz: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/unizd%3A432>>, [Datum pristupa: 17.01.2020.]
- [21.] Hansen, D., (2016), Unless It Changes, Capitalism Will Starve Humanity By 2050, *Forbes*, <Preuzeto iz: <https://www.forbes.com/sites/drewhansen/2016/02/09/unless-it-changes-capitalism-will-starve-humanity-by-2050/-24b7f5627ccc>>, [Datum pristupa: 10.02.2020.]
- [22.] Haramija, P., (2015), Vjera i tržište — usporedba stajališta prema tržišnim djelatnostima i njegova vjersko–moralnoga utemeljenja u kršćanstvu, islamu, hinduizmu i budizmu, *Obnovljeni život*, 70.(3.), str. 331-351., <Preuzeto iz: <https://hrcak.srce.hr/151284>>, [Datum pristupa: 07.03.2020.]
- [23.] Hasell, J., (2018), Our World in Dana- Is income inequality rising around the world?, <Preuzeto iz: <https://ourworldindata.org/income-inequality-since-1990>>, [Datum pristupa: 02.02.2020.]

- [24.] Hromadžić, H., (2012), Konzumeristički kapitalizam: epoha produkcije imaginarija potrošačke želje, Sociologija i prostor, 50(1 (192)), str. 45-60., <Preuzeto iz: <https://hrcak.srce.hr/84211>>, [Datum pristupa: 10.03.2020]
- [25.] Hrvatska enciklopedija, (2020), Anarhija, <Preuzeto iz: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=2493>>, [Datum pristupa: 05.02.2020]
- [26.] Hrvatska enciklopedija, (2020), Diktatura, <Preuzeto iz: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=15160>>, [Datum pristupa: 05.02.2020.]
- [27.] Hrvatska enciklopedija, (2020), Kapitalizam, <Preuzeto iz: <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=30315>>, [Datum pristupa: 05.02.2020]
- [28.] Hrvatski terminološki portal, (2020), Ravnopravnost, <Preuzeto iz: <http://nazivlje.hr/rijec/ravnopravnost/27906/>>, [Datum pristupa: 01.02.2020.]
- [29.] Hubinkova, Z., (2008), PSIHOLOGIJA I SOCIOLOGIJA EKONOMSKOG PONAŠANJA, 3., aktualizirano, dopunjeno i prerađeno izdanje, str. 4-15., <Preuzeto iz: https://www.google.com/search?rlz=1C1GCEU_hrHR821HR821&ei=PVOMXrbAA7KwrgSk0ZKICw&q=PSIHOLOGIJA+I+SOCIOLOGIJA+EKONOMSKOG+PONA%C5%A0ANJA+3.%2C+aktualizirano%2C+dopunjeno+i+prera%C4%91eno+izdanje&oq=PSIHOLOGIJA+I+SOCIOLOGIJA+EKONOMSKOG+PONA%C5%A0ANJA+3.%2C+aktualizirano%2C+dopunjeno+i+prera%C4%91eno+izdanje&gs_lcp=CgZwc3ktYWIQA0oMCBcSCDg1ZzEyLTk3SgoIGBIGMWcxMi0xUNFJWL5gYOVnaABwAHgAgAFgiAGxAZIBATKYAQGgAQGgAQKqAQdnd3Mtd2l6sAEA&scient=psy-ab&ved=0ahUKEwj20vmli9boAhUymIsKHaSoBLEQ4dUDCAw&uact=5>, [Datum pristupa: 29.01.2020.]
- [30.] Jadžić, M., & CO., (2012), Kriza odgovori levica, - prilozi za jedan kritički diskus, <Preuzeto iz: 2.Kapitalizam\proÅja\Zbornik_Kriza_Odgovori_Levica.pdf>, [Datum pristupa: 19.02.2020.]

- [31.] Jovanović, M., & Eškinja, I., (2008), Neki aspekti neoliberalizma u svjetskom gospodarstvu, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 29(2), str. 941-958, <Preuzeto iz: <https://hrcak.srce.hr/40705>>, [Datum pristupa: 29.01.2020.]
- [32.] Kotarski, K., (2014), FINANCIJALIZACIJA, DOHODOVNA NEJEDNAKOST I STRUKTURA RASPODJELE BDP-a: MEĐUODNOS FINACIJSKIH INSTITUCIJA I POLITIČKIH ELITA NA PRIMJERU NR KINE, (Doctoral dissertation, University of Zagreb. The Faculty of Political Science.), <Preuzeto iz: https://www.fpzg.unizg.hr/download/repository/Doktorski_rad_Kristijan_Kotarski.pdf>, [Datum pristupa: 21.02.2020.]
- [33.] Letica, V., (2015), Utjecaj industrijske revolucije na razvoj gradova u Velikoj Britaniji u 19. stoljeću, (Doctoral dissertation, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek. Faculty of Humanities and Social Sciences.), <Preuzeto iz: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ffos:1186>>, [Datum pristupa: 15.01.2020]
- [34.] Lončar, J., (2005), Globalizacija–pojam, nastanak i trendovi razvoja, Geoadria, 10(1), str. 91-104., <Preuzeto iz: https://scholar.google.hr/scholar?hl=hr&as_sdt=0%2C5&q=GLOBALIZACIJA++POJAM%2C+NASTANAK+I+TRENDОВI+RAZVOJA&btnG=>>, [Datum pristupa: 16.01.2020.]
- [35.] Lučev, J. & Babić, Z., (2012), Tipovi kapitalizma, ekspanzija neoliberalizma i socijalni učinci u baltičkim zemljama, Sloveniji i Hrvatskoj: komparativni pristup, <Preuzeto iz: <https://hrcak.srce.hr/100480>>, [Datum pristupa: 10.02.2020]
- [36.] Maslač, N., (2019), Društvena stratifikacija u Republici Hrvatskoj i usporedba s Europskom Unijom, (Doctoral dissertation, University of Pula. Faculty of economics and tourism" Dr. Mijo Mirković"), <Preuzeto iz: <https://repozitorij.unipu.hr/islandora/object/unipu:3801>>, [Datum pristupa: 03.03.2020.]
- [37.] Mesarić, M., (2006), DUGOROČNA NEODRŽIVOST TRŽIŠNOG FUNDAMENTALIZMA I NEOLIBERALNOG KAPITALIZMA, Ekonomski

- pregled, 57(9-10), str. 603-630, <Preuzeto iz: <https://hrcak.srce.hr/8478>>(Datum pristupa: 01.03.2020.)
- [38.] Milan, K., (2019), NEJEDNAKOST RASPODJELE DOHOTKA I BOGATSTVA U DRUŠTVU: Završni rad, (Doctoral dissertation, University of Split. Faculty of economics Split.), <Preuzeto iz: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/efst%3A2975>>, [Datum pristupa: 19.02.2020.]
- [39.] Nakić, M., (2019), Liberal- Novo istraživanje: Uzroci rasta ekonomske nejednakosti u SAD-u i Rusiji, <Preuzeto iz: <https://www.liberal.hr/ekonomska-nejednakost-nejednakost-bogatstvo-sad-rusija-cato-siromastvo-981>>, [Datum pristupa: 28.01.2020.]
- [40.] Njegovan, D., (2016), Razvoj ljudskih potreba, (Doctoral dissertation, University of Pula. Faculty of economics and tourism" Dr. Mijo Mirković"), <Preuzeto iz: <https://repositorij.unipu.hr/islandora/object/unipu:1321>>, [Datum pristupa: 05.02.2020]
- [41.] Odoabaša, R., (2012), „NOVA NEJEDNAKOST" - IZVORI I ŠTETNE POSLJEDICE RASTUĆE IMOVINSKE I DOHODOVNE NEJEDNAKOSTI, Pravni vjesnik, 28(2), str. 59-77., <Preuzeto iz: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=179023>, [Datum pristupa: 08.03.2020.]
- [42.] Pašiček, M., (2019), Nekoliko bogataša drži svijet u siromaštvu, Glas Slavonije- kolumne, <Preuzeto iz: <http://www.glas-slavonije.hr/kolumna/51/4913/Nekoliko-bogatasa-drzi-svijet-u-siromastvu>>, [Datum pristupa: 08.03.2020]
- [43.] Pavlišić, P., (2016), DRUŠTVO NA PUTU SRAZA: POVIJESNI PRIKAZ I POTREBA ZA RAZVOJEM PRAVEDNIJE NOVE EKONOMIJE, Ekonomska misao i praksa, (1), str. 217-238. <Preuzeto iz: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=236051>, [Datum pristupa: 14.03.2020.]
- [44.] Perkušić, M., (2012), Nada Bodiroga-Vukobrat, Hana Horak, Adrijana Martinović: Temeljne gospodarske slobode u Europskoj uniji Inženjerski biro dd, Zagreb, rujan 2011., Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 49(2), str.439-442., <Preuzeto iz:

- https://hrcaj.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=125411>,
[Datum pristupa: 03.02.2020.]
- [45.] Praća, N., (2015), RECESIJA I NJENO PREVAZILAŽENJE U USLOVIMA SAVREMENOG KAPITALIZMA, str. 23-30., <Preuzeto iz: <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/2217-401X/2015/2217-401X1510023P.pdf>>, [Datum pristupa: 05.03.2020]
- [46.] Proleksis enciklopedija (2020), Lorenzova krivulja, <Preuzeto iz: <https://proleksis.lzmk.hr/35074/>>, [Datum pristupa: 30.03.2020.]
- [47.] Proleksis enciklopedija, (2020), Manufaktura, <Preuzeto iz: <https://proleksis.lzmk.hr/35921/>>, [Datum pristupa: 29.01.2020.]
- [48.] RAJKO, M., & CO., (2018) INFLUENCE OF THE INCOME TAX RATE REDUCTION ON GDP GROWTH IN THE REPUBLIC OF CROATIA, In: 9th INTERNATIONAL CONFERENCE "AN ENTERPRISE ODYSSEY: MANAGING CHANGE TO ACHIEVE QUALITY DEVELOPMENT", <preuzeto iz: <https://bib.irb.hr/datoteka/951155.12RajkoZdrilicDragicevic.pdf>>,
[Datum pristupa: 10.05.2020]
- [49.] Rajko, M., (2018), "Digital Currencies as a Substitute Means of Payment." ECONOMIC INTEGRATIONS, THEORY, COOPERATION AND PERSPECTIVES- Integrations reforms and business challenges., <preuzeto iz: <https://www.bib.irb.hr/985151?rad=985151>>, [Datum pristupa: 10.05.2020]
- [50.] Ravlić, S. (2013)., Svjetovi ideologije: uvod u političke ideologije. CID., <Preuzeto iz: https://scholar.google.hr/scholar?hl=hr&as_sdt=0%2C5&q=SVJETOVI+IDEOLOGIJE+Uvodu+politi%C4%8Dkeideologij&btnG=>>, [Datum pristupa: 02.03.2020]
- [51.] Roser, M., & Ortiz-Ospina, E., (2019), Global Extreme Poverty, Our World in Data, <Preuzeto iz: <https://ourworldindata.org/extreme-poverty?>>,
[Datum pristupa: 10.03.2020.]
- [52.] Sajter, D., (2014), Capitalism: inequality producer, <Preuzeto iz: <https://bib.irb.hr/datoteka/705723.Kapitalizam.pdf>>, [Datum pristupa: 14.02.2020.]

- [53.] Šimić, A., (2011), RODNA DIHOTOMIJA DISTRIBUCIJE NEZAPOSLENOSTI ZA VRIJEME EKONOMSKE KRIZE U HRVATSKOJ, Praktični menadžment, 2(2), str. 34-39., <Preuzeto iz: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=113562>, [Datum pristupa: 07.03.2020.]
- [54.] Škabić, L., (2018), Utjecaj vlasništva na proizvodne odnose i život i rad ljudi kroz povijest, (Doctoral dissertation, University of Pula. Faculty of economics and tourism" Dr. Mijo Mirković".), <Preuzeto iz: https://scholar.google.hr/scholar?hl=hr&as_sdt=0%2C5&q=Luka+%C5%A0kabi%C4%87++++UTJECAJ+VLASNI%C5%A0TVA+NA+PROIZVODNE+ODNOSE+I+%C5%BDIVOT+I+RAD+LJUDI+KROZ+POVIJEST&btnG=>>, [Datum pristupa: 10.02.2020.]
- [55.] Šonje, V., (2014), Opravdanje za pobjedu: rasprava uz Kapital u XXI. stoljeću, Privredna kretanja i ekonomska politika, 23(1 (134)), str. 119-140., <Preuzeto iz: <https://hrcak.srce.hr/125501>>, [Datum pristupa: 08.03.2020.]
- [56.] THE WORLD BANK, (2020), Data Catalog, <Preuzeto iz: <https://datacatalog.worldbank.org/>>, [Datum pristupa: 30.03.2020.]
- [57.] Trocki, L., (1936), Što je SSSR? Društveni odnosi, <Preuzeto iz: <https://www.marxists.org/srpshrva/biblioteka/trocki/1936/izdana-revolucija/ch09.htm>>, [Datum pristupa: 14.03.2020.]
- [58.] UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME, (2013), Human Development Reports- Income Gini coefficient, <Preuzeto iz: <http://hdr.undp.org/en/content/income-gini-coefficient>>, [Datum pristupa: 01.04.2020.]
- [59.] Vercellone, C., (2011), Zakon Vrijednosti Na Prijelazu Iz Industrijskog Kapitalizma U Novi Kapitalizam. Ekonomski pregled, 62(11), 693-705., <Preuzeto iz: <2.Kapitalizam\proÅja\vercellone.pdf> >, [Datum pristupa: 19.02.2020.]
- [60.] Vilić, D., (2012), Potiskivanje žena u savremenom društvu–socio-ekonomski aspekti, Sociološki diskurs, 2(4), str.45-58., <Preuzeto iz: https://scholar.google.hr/scholar?hl=hr&as_sdt=0%2C5&q=Potiskivanje+%C5

- [%BEena+u+savremenom+dru%C5%A1tvu+%E2%80%93+socio-ekonomski+aspekti&btnG=>](#), [Datum pristupa: 18.01.2020.]
- [61.] Vojnić, D., (2004), TRŽIŠTE, PROKLETSTVO ILI SPASENJE Uz obilježavanje šezdeset pete obljetnice Ekonomskog instituta, Zagreb, Ekonomski pregled, 55(9-10), str. 681-726., <Preuzeto iz: <https://hrcak.srce.hr/16312>> [Datum pristupa: 02.02.2020]
- [62.] Voting Rights Acta, (2004), „Novi Jug“-40 godina nakon zabrane rasne diskriminacije, <Preuzeto iz: <https://ba.voanews.com/a/a-37-a-2004-07-02-7-1-85914792/1156537.html>>, [Datum pristupa: 17.03.2020.]
- [63.] Whalin, L.L., & Block, W.E., (2017). 'Rasne razlike i udjeli u kojima su pripadnici rasa sudjelovali u prohibiciji alkohola i ratu droga, Acta Economica Et Turistica, 3(2), str. 119-135., <Preuzeto iz: <https://hrcak.srce.hr/189486>> [Datum pristupa: 27.01.2020.]
- [64.] Wood Meiksins, E., (2016), Slobodni filozofi: Grobari kapitalizma, <Preuzeto iz: <http://slobodnifilozofski.com/2016/01/ellen-meiksins-wood-grobari-kapitalizma.html>>, [Datum pristupa: 11.03.2020.]

ABSTRACT:**The Impact of Modern Neoliberal Capitalism on Citizens' Equality**

Capitalism is an economic system whose main characteristic is that workers are not owners of the capital and vice versa. Nowadays it is the prevailing system in almost all countries of the world. The main role in its development was played by the industrial revolutions that enabled the mass production and the establishment of the market as we know it today. There were major wars in the world in the first half of the 20th century that shook the survival of capitalism and created alternative arrangements such as socialism, but these ideas did not prove to be adequate for the needs of the world economic, and capitalism quickly regained primacy. With the development of information technology over the past thirty years, the world has become fully globalized and handed over to the free market. While this has had positive effects, such as reducing world poverty, criticism has begun to emerge that capitalism increases inequality among citizens. That is also the main hypothesis of this thesis. The Lorenz curves and the Gini coefficient was theoretically explained, and was used alongside the available statistics to investigate the hypothesis and trends of inequality in the world over the last fifty years, since modern neoliberal capitalism was established.

KEY WORDS

Capitalism, globalization, the Lorenz curve, the Gini coefficient, poverty, inequality